Přítomnost

ROČNÍK VI. V PRAZE 25. ČERVENCE 1929. ČÍSLO 29.

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

Gustav K. Janata (Cleveland, Ohio):

Československý David a americký Goliáš.

Žiji již řadu let ve Spojených státech a jest proto víc než pochopitelno, že jsem vždy elektrisován, kdykoli se objeví ve zdejším tisku, pro Anglosasa ne dosti šťastně hláskované jméno Czechoslovakia. Škoda, že neujalo se Checoslovakia. Tento způsob psaní byl by v duchu anglického jazyku, viz řadu slov jako check, cherry (třešně), church (kostel), s krásným počátečním »čé«. Přesvědčil jsem se bezpočtukráte, že Američan snaží se vysloviti poctivě tuto počáteční kombinaci souhlásek »CZ« a dále se nedostane. Zkuste si to sami a pochopíte proč Američan v dobromyslném sarkasmu tvrdí, že jméno naší republiky se nedá vysloviti, že se musí »vykýchnouti«. »Life« jeden z nejlepších amerických humoristických časopisů přinesl na naše jméno vtip a ne právě špatný: »What do you think of Czechoslovakia? Hard to say! Ve volném překladu: »Co soudíte o Československu? Těžko říci (vysloviti)! Byla změněna po staletí vžitá jména jako Christiania, Petrograd, Peking atd. a nebylo by tedy asi tak obtížné změniti sotva deset let vžité Czechoslovakia na Checoslovakia. Anglosaskému světu (a to je věru polovina zeměkoule) by tím byla prokázána nemalá služba. Anglický tisk by tuto změnu jistě přivítal a příznivě komentoval a tato publicita by vyvážila mnohokráte jisté potíže, spíš fiktivní než skutečné, které by se naskytly při této změně a v přechodní době bezprostředně následující.

Toto by však byla jiná, dlouhá a snad i vděčná kapitola, do tohoto článku však nepatří, to se tak někdy ten můj type-writer tak rozběhne a trochu zaběhne. Nesporně, že Czechoslovakia, ačkoliv těžce se vyslovuje, má svůj dobrý, velmi dobrý a solidní zvuk, i když si nás průměrný Američan občas splete s Jugoslavií. Faktum je, že jméno milé naší republiky objevuje se ve světovém tisku často a zpravidla s tolika chválou, že našinci, který občas si přečte některý ten náš pražský žurnál, ani věřiti se tomu nechce. Rozdíl v tónu, v jakém píše často náš vlastní tisk a jak naproti tomu referuje nepředpojatý cizinec, jest však snadno vysvětlitelný. Cizinec nevidí ty denní drobné i větší lapalie, které úsudek našeho žurnalisty začasto zakalují a pak část naší žurnalistiky ani dobře viděti nechce. Cizinec však řídí se nestranně měřítkem opravdových výsledků a skutečně bylo u nás v poměrně krátkých 10 letech docíleno pozoruhodných výsledků, jakoby na truc některým našim profesionelním politikářům. I to by byla vděčná studie, analysovati příčiny, proč požíváme tak dobré pověsti, zejména zde v Americe, ale to bych už zase odbočoval.

Důvod, proč jsem dnes po delším čase opětně vytáhl na světlo boží značně již zaprášeného »Pegase«, objeví trpělivý čtenář (trpělivý musí býti, dočetl-li až sem) v dále citovaném překladu článku, uveřejněného v měsíčníku Nations Business, vydávaného Ústřední obchodní komorou Spojených států ve Washingtoně. Měsíčník tento vychází v 300.000 výtiscích a čten je hlavně vedoucími silami obchodních a průmyslových podniků z celých U. S., tedy úctyhodná čtenářská obec, jak kvalitou tak i kvantitou. Jak všeobecně známo, kongres pustil se do revise celního tarifu a revise za republikánské většiny v kongresu rovná se zvýšení. Revise tato jest věc celkem ošemetná a netěší se veliké popularitě ani zde, ani za hranicemi. Důvodů pro i kontra jest více než by se směstnalo do rámce tohoto článku a tak ponecháme věcný rozbor revise stranou a nahlédneme drobátko do zákulisí parlamentárního jednání, jehož »československý« výsek nám dobře osvětluje dále uvedený překlad dříve již zmíněného článku.

... Republikánští členové Tarifního Výboru kongresu Spojených států byli fakticky zachváceni tísnivým pocitem tonoucího, když pojednou objevili, že sedm let po uzákonění republikánského Fordney-McCumber-ova celního tarifu sedí při konferencích stran nového zvýšení celního tarifu na židlích dovezených z Československa. Objev tento vzbudil předtuchy plné podezření i zvědavost a v zápětí na to bylo zjištěno, že židle používané v restauračních místnostech kongresu jsou rovněž výrobkem československé energie a rozmachu. Tak Československo počalo býti a jest dosud »hrozivým nebezpečím« Spojených států severoamerických.

Ve státu Massachusetts jest město nazvané Lynn. V Československu jest město, které se jmenuje Zlín. Ve Zlíně žije jistý Čechoslovák, jmenuje se Baťa. Otec jeho byl obuvníkem. Baťa se stal též vyrabitelem obuvi a zhotovoval obuv ručně. Tehdy byl nevinným a neškodným Čechoslovákem. Ve Zlíně však Baťa slyšel o Lynně, zajel si tam a vstoupil do továrny na boty. Tam byly stroje a on na nich pracoval.

V městě Lynn myslel však na Zlín, kamž se vrátil a počal znovu vyráběti boty, tentokráte však strojně.

Mr. Baťa ve Zlíně nyní vyrábí 65.000 párů obuvi denně, zaměstnává 12.000 dělníků, z nichž 4000 bydlí v jeho domech. Baťa vlastní lesy, pily, továrny na nábytek, pastviny pro skot, koželužny a továrny na obuv. Baťa platí vycvičenému dělníkovi týdně 13·50 $, nevycvičené dělnici 4·50 $ týdně a inseruje svoje výrobky v každé vesnici v Československu a tím se stalo, že mnoho československých venkovanů nyní nosí boty.

Takto stav se požehnáním pro Československo, pan Baťa usmyslil si obšťastniti Spojené státy. Zjistil, že dovoz bot do Spoj. států jest volný a rozpomněl se na typ ženské obuvi vyráběné v Lynn a počal vyráběti tyto druhy levněji a zasílati do Spoj států. S počátku malé zásilky, pak větší a nyní celé laviny, letos na příklad několik milionů párů.

»Abiturient z Lynnu« stal se postrachem Lynnu a jest jisto, že na kterémkoliv sjezdu »lynnských abiturientů« snadno by byl zvolen nejméně populárním absolventem.

Lynn zastupuje poslanec William P. Connery, Ir, příslušník strany Jeffersona, Jacksona, Clevelanda a Wilsona.*) Vzpomene-li si však na Baťu, tu mluví jakoby byl členem strany McKinley, Dingley, Payne, Aldrich, Pordney, McCumber.**)

»Je nutno, abych Vám sdělil, pánové,« řekne ve schůzi výboru, »že neuvalíte-li cla na boty a střevíce, zničíte úplně nejdůležitější průmysl města Lynnu. V březnu letošního roku bylo dovezeno do Spoj. států z Československa 450.000 párů obuvi bezcelně. Jako demokrat, mohl bych zde seděti a býti potichu a v duchu se radovati, že republikáni při příštích volbách ztratí svoji državu v Massachusetts a celém Severovýchodě, nemohu však přihlížeti nečinně k tomu, aby dělníci mého okresu byli vydáni na pospas hladu a žádám Vás proto, abyste učinili zadosti spravedlnosti uvalením cla na obuv«.

A teď teprve vlastně se dostávám k tomu americkému Goliášovi a čsl. Davídkovi. Článek v Nations Business nutno ovšem čísti s příslovečným zrnkem soli, ale i tak vlastenecká naše prsa musí se dmouti oprávněnou pýchou, když ne z jiných důvodů tak už prostě proto, že podobný článek vůbec mohl býti napsán. Zdůrazňuji poznovu, že ponechávám zúmyslně stranou otázku, jaký bude míti vliv zavedení cla na boty na náš export. Hledím si pouze toho řídkého a nezvyklého divadla, jak americký Goliáš jest znepokojen knejpem v obratné ruce našeho Davida-Baťy. Nedomnívejte se však, že senátoři rvou si v zoufalství vlasy nad nastávající Baťovou botovou potopou. Tak zlé to není. Spojené státy nemají pro strach uděláno, domnívám se však, že je to poprvé v historii čsl. průmyslového pronikání, že Spoj. státy byly donuceny dobře si prohlédnouti toho chlapíka, který si troufá znepokojovati jednu z jejich nejsilnějších industrií. Uvažte jen, že zdejší obrovský obuvní průmysl byl si až do objevení se Bati tak jist svým dominantním postavením, že celní ochranu nepovažoval za nutnou.

Jsem poslední, který by podceňoval propagandu tak, jak ji rozumíme v obvyklém slova smyslu. Největší slabina jakékoliv propagandy jest však v ní samé, jakmile jest rozpoznána co taková, ihned se hledá nějaké to čertovo kopýtko. Nebude snad sporu o tom, že hlavním účelem propagandy ať už osobní či národní, jest ukázati se v nejlepším světle. Může býti lepší a trvalejší propagandy, než když donutíme odpůrce neskonale silnějšího, aby uznal nejen naši rovnocennost, nýbrž když i přizná, že poctivě jsme mu nahnali tolik respektu, že musí hledati ochranu. Neimponuje Vám to též, že ten doma často kaceřovaný Baťa ukázal markantně americkému kolosu, že ani americké stromy nerostou do nebe?

---

*) Demokratická strana, zejména v minulosti byla pro volný obchod, v posledních létech stává se však čím dále tím více ochranářskou, tak jak postupuje industrialisace Jihu, hlavní država demokratů.

**) Republikánská strana byla vždy orgánem finančníků a velkoprůmyslu a tudíž pro celní ochranu.

Pozn. překladatele.

LITERATURA A UMĚNÍ

Josef Teichman:

Literární průmysl.

I.

(Jan V. Rosůlek.)

Nelze pochybovat, že Jan V. Rosůlek chce býti z mladých českých spisovatelů nejplodnějším a že mu na ničem jiném tak nezáleží jako na kvantu věcí, které posílá na knižní trh. Na veřejnost vystoupil teprve po válce a během deseti let již vydal 18 svazků svých prací, z nichž nejedna, jako na příklad »Černožlutý mumraj«, obsáhla až 400 tiskových stran. K těmto osmnácti svazkům bylo by třeba přičísti i další čtyři svazky románů, které, jak Rosůlek nedávno prozradil ve »Světozoru«, hodlá vydati ještě do konce tohoto kalendářního roku. Tedy 22 svazků během deseti let! Kdo to dokáže? Který z českých spisovatelů je, kromě svého vlastního povolání, tak zařízen na výrobu literatury, že by se mu mohl vyrovnat? V dřívějších letech něco podobného dokázal jen F. X. Svoboda; to byl vlastně jakýsi zakladatel českého literárního průmyslu, ale jisté je, že Rosůlek, bude-li tak pokračovat, jako dosud, F. X. Svobodu jistě předčí, třebaže srovnávat kvalitu díla F. X. Svobody s dílem Rosůlkovým byla by práce nejen zbytečná, ale i nevděčná. Zda lze při takové překotnosti hovořiti o nějakém soustavném literárním tvoření, vlastně o tvorbě se všemi jejími atributy a vlastnostmi, je jistě víc než pochybné. Tento jeho spěch a úžasná povrchnost, s kterou své novější práce píše, se podobá již literární živnosti, řemeslu, které jednoho dne žalostně ztroskotá, protože i řemeslo, ať jakékoli, musí být děláno poctivě, t. j. bez rutinérství a spekulace na vkus obecenstva, které konec konců bude přesyceno mnohem dříve, než si Rosůlek snad myslí. Rosůlek si svůj úkol velmi zjednodušil. Zdá se, že docela dobře pochopil, že doba, v které žijeme, dala výhost všemu, co dokonale nevzrušuje nervy a že právě tak jako ve filmu nebo na divadle ovládl směr laciné sensace, sexuelních výstředností a děsivých momentů, možno něco podobného zkoušeti v literatuře, přesto, že literatura má úkoly mnohem vyšší než aby klesla na úroveň pouhé zábavy.

Tato jeho spekulace na vkus a záliby jisté části veřejnosti, lačnící po sensaci a vzrušení vem kde vem, je snad nejlépe patrna v poslední jeho práci, kterou letos otiskoval v románové příloze Českého Slova. Tady už docela odhodil jakýkoli ostych, neboť »Tři carští oficíři« nejsou už nic jiného než odpadkem jeho literárního průmyslu, který se počal »Hnojištěm« a »Nohou, plukovníkem zeleného kádru.«

O Rosůlkovi kdosi jednou napsal, že »prorazil hlavou zeď«. Tím bylo myšleno jeho svízelné pronikání na veřejnost, které jeho rychle se vyvíjející talent velmi tísnilo, ne-li podlamovalo. Ale to by nebylo nic divného ani neobvyklého. Kdyby všichni naši spisovatelé měli vyprávět, jak začínali a co všecko zakusili, než se jim konečně podařilo dostat svou práci na veřejnost, možná, že by to Rosůlkovo »proražení zdi hlavou« nebylo tak tragické. Podařilo-li se Rosůlkovi dostati se na veřejnost, pak to bylo jistě jen proto, že něco opravdu sliboval. Jeho první práce svědčily o talentu,

který mohl leccos nového přinésti. Rosůlek již tehdy ukázal, že se dovede velmi dobře dívat na lidi i na věci a že viděné umí zároveň ostře rozlišovat, zažít a literárně zhodnotit. A to je u mladého literáta vždycky něco. Konečně co je na těchto jeho prvních pracích pozoruhodné, je to, že mladý Rosůlek se nemusil ani mnoho, řekl bych, přetvařovat, aby ukázal, že pro budoucnost má v zásobě ještě něco jiného, působivějšího, čím by se mohl teprve pořádně zaskvíti. V »Opilém městě«, právě tak jako v některých jeho básnických sbírkách, sem tam již blýskne věta, která jako by už patřila Rosůlkovi staršímu, tak z doby jeho »Černožlutého mumraje«, ale zachovával-li dosud reservu, bylo to snad proto, že si ještě nedůvěřoval, t. j. že se sebe ještě nesetřásl zvláštní a pro jeho první práce skoro typický ostych, vyjadřovat se rovně, bez kudrlinek a že mu tehdy ještě tuze mnoho záleželo na skladbě a formě. Proto také, tvořil-li někdy opravdu poctivě, pak to bylo jen v této první periodě, kterou možno nazvati vzrůstem, neboť každá stránka těchto jeho několika prací nese zjevnou pečeť námahy. Nepodařilo-li se mu napsati věci hodnotnější, bylo to víc vinou námětů, které si vybral, a k nimž, jak vidíme v dalších jeho pracích, necítil mnoho lásky, tím méně příbuznosti pro svůj ryze pudový temperament, jehož výbuchy již nalezneme hned v »Černožlutém mumraji«.

»Černožlutý mumraj«, který vyšel v roce 1925, měl býti pokusem o vypsání osudů mladého muže Romana Stehlíka, pro něhož válka měla být skoro záchranou před úplným rozvratem, v němž uvízl jednak hroznými rodinnými poměry, jednak nešťastnou láskou a celou řadou jiných okolností, o nichž autor svědomitě vypravuje. V tomto obsáhlém díle jakoby byl Rosůlek nalezl sebe sama. Toto jeho největší a také nejlepší prosaické dílo, plné bystrých postřehů a zajímavých povahových kreseb, bylo zkušebním kamenem pro jeho další vývoj. Tady se také již vůbec neostýchá říci vše, o čem myslí, že bylo takové a ne jiné, neleká se situací, před nimiž by leckterý literát buď vůbec couvl anebo je docela jinak zpracoval, ale to vše Rosůlek dělá se slohovou lehkostí, v které se mu hrnou další obrazy a jich podrobnosti, takže pro jejich množství někde nakonec zbude dojem rozkouskovanosti. Mimo to Rosůlek velmi rád překvapuje čtenáře prudkými závěry jednotlivých kapitol, jež mají práci dodati hutného dramatického toku, což se mu daří všude tam, kde se neopakuje. Ale jakmile začne přísti osnovu své práce, ani na okamžik se neohlíží na nutné zákony románové komposice a do děje vloží vše, co se mu v mysli právě vybavilo. Odtud někde ta syrovost prostředí, to siláctví výrazů i celých situací, takže někde to vypadá, jako by mu v celé práci bylo záleželo jen na několika takových silných scénách, v nichž nalezl zalíbení bez ohledu na celkovou stavbu i poslání díla.

Úspěch »Černožlutého mumraje« byl tak mocný, že Rosůlek takřka bez oddechu napsal »Hnojiště«, dílo, které mělo být jakýmsi protikladem »Černožlutého mumraje«, t. j. obrazem válečného zázemí se vším hnusem a špínou, tak jak ji Rosůlek viděl a chápal. Na 173 stránkách si usmyslil zobrazit všechen hnus života, jeho podlosti, zvrácenosti a provedl to tak hrubě, že čtenář se musí ptáti, kde zůstal umělec, jenž této své látce úplně podlehl, místo aby ji zvládl a zhodnotil. »Hnojiště« má býti dokumentem mravního úpadku válečné společnosti, ale je dokumentem, který nepřesvědčuje, protože je složen z průhledných literárních triků.

Nejinak je tomu v jeho »Hulánech« a »Nové zemi«. Rosůlek k ní napsal předmluvu, jež neměla říci nic jiného, než že toto jeho dílo teprve přináší věrné vylíčení popřevratových událostí na Slovensku. Měl to být román, v němž Rosůlek pokračoval v líčení osudů hrdiny z »Černožlutého mumraje«, Stehlíka, ale zatím to není nic jiného než ledabylá snůška poznámek a pozorování, které autor svým služebním pobytem na Slovensku získal a na jejichž základě si usmyslil podati obraz osvobozeného Slovenska. Pro nás Čechy bylo by to smutné vysvědčení, kdyby Rosůlkova »Nová země« měla býti opravdu dokumentem. Ale když se podíváme, co autor chtěl tímto svým novým dílem říci a nedáme se mýliti předmluvou k němu, uvidíme, že se tu odehrává skoro stejný proces jako v »Hnojišti«, nebo jinými slovy: že Rosůlek již ani nedovede jinak myslit a psát než jako se naučil dříve. Tak jako se díval na věci v »Hnojišti« nebo v »Černožlutém mumraji«, tak se na ně dívá i teď a ani na okamžik si neuvědomuje, že vystačil-li s takovými názory na Rakousko, o němž ostatně soud byl dávno známý a jediný, nevystačí v prostředí zcela jiném, kde právě spisovatel musí ukázat, že je víc než reportér, jemuž na nějaké »pravdě« sem nebo tam nikdy mnoho nezáleží. V »Nové zemi« Rosůlek už jen a jen píše, vlastně: vyrábí literaturu jen na základě toho, co kolem sebe viděl a jak se mu to literárně hodilo. Nakonec zůstane pravděpodobným jen některý detail, který by mohl autora i jeho předmluvu zachránit. Vše ostatní, zejména ten nedostatek pevného názoru na události a příčiny popřevratového Slovenska, to naivní a povrchní hodnocení věcí jak po stránce politické tak i mravní, patří již do sféry jeho překotné »plodnosti«, která nakonec zabíjí jeho talent.

A to je, neváhám říci, škoda. Kdyby se nejednalo o autora, který už dokázal, že něco dovede, mohl by nám být jeho osud lhostejný. Ale právě proto, že tu neběží o literáta podobného druhu, bylo by škoda, velká škoda, kdyby víc toužil státi se literárním průmyslníkem než umělcem dbalého svého díla.

II.

(A. C. Nor.)

Zajímavějším a také složitějším zjevem je tento mladý ostravsko-slezský rodák, který hned na poprvé na sebe upozornil svým svěže napsaným obrázkem z tohoto kraje, pod názvem »Bürkental«. Původně vyšel v roce 1924 v Mor.-slezském deníku, a Nor jej potom vydal i v Praze, v knihovně »Mladých autorů«.

»Bürkental« to také byl, který mladému, sotva jedenadvacetiletému Norovi upravil cestu do světa. Básník Josef Hora a A. M. Píša oba mají na tom kus záslužného podílu. A. M. Píša ke knižnímu vydání »Bürkentalu« napsal pěknou předmluvu, v které velmi povzbudivě řekl, co v tomto díle mladého literáta vidí, čeho lze od něho očekávat, slovem: Nor by musil být ohromným nevděčníkem, aby neuznal, co to pro něho tehdy znamenalo. Proto také jeho začátky byly tak lehké, beze všech překážek, s nimiž se zpravidla setká každý mladý začátečník. Jenomže tato lehkost měla své nebezpečí, které rozkochaný Nor buď neviděl anebo nechtěl vidět. Úspěch »Bürkentalu«, který v jistém

smyslu zavazoval, ho nakonec zmátl, právě tak jako společnost, v které se začal pohybovat. V Praze jako by mu najednou chyběl dr. V. Martínek z Ostravy, jehož rady by mu byly jistě v lecčems prospěly. Neboť jakmile Nor načichl Prahou, zejména tím pověstným pražským kamarádstvím, jež nezkušeného mladíka dovede natolik okouzlit, že potom jen stačí slovo, malá noticka v tisku, aby dotčený se považoval za něco, čímž není — bylo zle. A. C. Nor, který před časem přišel do Prahy studovat a jemuž ani nenapadlo, že by ji také mohl dobývat jako literát, najednou uviděl, že jeho jméno se ocitá v blízkosti mužů, na něž se dosud díval jako na své vzory a učitele. Zkrátka: kamarádská klika s ním provedla šerednou hru. Namísto aby nechala vykvasit jeho talent, aby ho podepřela všude tam, kde by si ani nebyl troufal zaklepat, zahrnula ho lichotnými slovy plnými obdivu, který však byl natolik neupřímný, že právě ti, kdož tak dříve činili, jsou na příklad dnes ochotni prohlásiti pravý opak toho, čím tehdy nezkušeného Nora zahrnuli. Něco podobného, jako Nor, zažil i Wolker po svém příchodu do Prahy. Také on byl přijat s jásotem kamarádských kroužků, ale oč byl Wolker zkušenější a kritičtější nejen k sobě, nýbrž i k lidem, s nimiž se musil stýkat! To bylo nejlépe patrno na jejich stanovisku ke komunismu jako massovému hnutí. U Wolkera to byl ryzí a nepolitikářský cit přesvědčení, bez formulek, něco tak přirozeného, že to téměř tvořilo náplň jeho díla, kdežto u Nora to byl jen naučený, lépe řečeno: odkoukaný postoj, konjunkturální společenská hra bez jakéhokoli vnitřního zdůvodnění. Konečně Nor sám přiznal, že teprve Praha přeformovala jeho »tichou duši snílka« a že v Praze se stal »bojovnější, neústupnější a podnikavější«. Hlavně podnikavější! Neboť když viděl, že jen mohl chtíti, aby se stal hvězdou na českém literárním nebi, že se to od něho skoro žádá — nic se mu nezdálo snazším než tomuto přání vyhovět.

Tak došlo k napsání jeho druhé knihy: »Rozvrat rodiny Kýrů.« Nor v podtitulu ji označil vysvětlením »také ne román«, čímž jako by říkal, že toto své druhé dílo ještě nepovažuje za hotový útvar své tvorby, nýbrž že to je jen příprava k něčemu, co teprve přijde.

O této jeho druhé knize se toho napsalo tolik, že to bylo až neúměrné tomu, co Nor tentokráte přinesl. Ale to by bylo vedlejší; hlavní je co se napsalo. Tak na příklad bylo řečeno, že tato Norova kniha je ozdravěním naší příliš papírové a proto tolik neživotné literatury, že to je hotový »letní pobyt« pro čtenáře, a nemenší pozornosti se těšila i jeho náklonnost k epice, což zase bylo vykládáno jako velké plus mladého prosaika. V některých posudcích byl zase tvrzen pravý opak, padla příkrá slova odsudku a v mnohém bylo Norovi jistě ublíženo. Naproti tomu to, co bylo napsáno na adresu jeho t. zv. n a t u r a l i s m u, který byl srovnáván s naturalismem Jana Vrby, patřilo již mezi posudky, v nichž se hází »ismy« ať už se to na věc hodí nebo ne. Neboť mluvit o nějakém naturalismu jako formě, bylo by v »Rozvratu« jistě velmi těžké. Má-li Nor k němu nějaký sklon, je zatím nerozhodné, protože tady jej uvidíme jen v docela malých náznacích, totiž právě tam, kde Nor po velkém rozmachu na okamžik ochabne a sbírá síly k dalšímu. V těchto místech potom leccos čteme, co by ukazovalo na naturalismus, který si však Nor v celkové komposici jednak nestanovil, jednak ani neuvědomil, protože kdyby byl chtěl šetřit správné naturalistické formy, leckde by byl musil hodně slevit ze své záliby, postavit do děje osoby tak výjimečné, elementární a nespoutané, jako jsou Kýrové. Konečně naturalistická forma by ho byla svedla někam docela jinam a to by potom již nebyli ti Kýrové, chlapi ze železa, bez citu, bez morálky, jak si je autor přál vytvořit. Proto je tím víc podivné, jak se došlo k závěru, že dílo Jana Vrby mělo vykonati nějaký vliv na komposici »Rozvratu«. Něco podobného, co udělal Nor se svými Kýry, u Vrby nikde nenalezneme. Vrba, nechť běží o sebe větší chodské »kruťáky« a násilníky, nikde se nespokojuje s tak jednoduchým a plochým výkladem jejich činů a vždycky pro ně nalézá zdůvodnění, jež jsou mnohem pravděpodobnější než u Nora.

Nor se domnívá, že mu bylo ukřivděno, když se řeklo, že »Rozvrat« napsal jen pod dojmem neobyčejně příznivé kritiky »Bürkentalu«. V Dělnické osvětě se o tom dosti obšírně zmiňuje a nelze mu neuvěřit. Neboť jak, kdy a proč »Rozvrat« napsal, je jistě nerozhodné pro toho, kdo byl takřka nabit osobními vzpomínkami na dobu i na kraj, kde ještě nedávno žil a odhodlal se je zpracovat, lépe řečeno: prakticky zkonsumovat na typech lidí, které si k tomu zvláště vyvolil. Vždyť něco takového se prostě m u s i l o státi, to byla vlastně otázka Norovy literární prestyže a tak se dlouho nerozmýšlel. Konečně že to byli právě Kýrové, typy tak výjimečné, nelze se nikterak divit. Takové byly i jeho zážitky, k jichž zveličení ovšem nemírně přispěla jeho mladistvá fantasie, že při jich kresbě, jak v detailu tak v celku, musil chtěj nechtěj upadnouti do extrémů.

O »Rozvratu« lze proto říci jen jedno, aniž by se autoru ublížilo: Není to román, jen improvisace; spěšně nahozená a nevypracovaná historie zvláštního druhu nadlidí bez všeho bližšího určení, vyvážená nikoli z poznání a studia, nýbrž vzata jen z překypělé fantasie dospívajícího muže, který se domníval, že m u s í nějak dokázat, že už je skutečným spisovatelem, jak se o něm soudí a jak to všude slyšel a četl, kamkoli se podíval, neboli: l i t e r a t u r a n a k o m a n d o. Nor tedy prostě musil vytvořit další práci, neboť »Bürkental«, třebas velmi dobrý, nemohl nadlouho vystačit k slávě, v které se mu nakonec tak zalíbilo, že ho posedla i trocha pošetilé pýchy vysmát se v Literárních Rozhledech všem, kteří nemohou sedět »U Šuterů« u jednoho stolu s Josefem Horou, Seifertem, Tomanem, Mathesiusem a jinými.

Až do »Rozvratu« byl soud o kvalitě Norova talentu rozdílný. Ale i to, co bylo pravdivě řečeno o jeho improvisační těkavosti a nedostatku píle, nemělo na něho vlivu. Třetí jeho román, »Raimund Chalupník«, označený »dosud ne román«, je ve své skladbě skoro totéž co »Rozvrat«. Tam i tady Nor pěstuje jen svou vyprávěcí schopnost podle toho, jak se mu v mysli vybavují vzpomínky na rodný kraj a jeho vyprávění nemá míti mezí, tím méně nějaké jednotící formy. Proti Kýrům je »Raimund Chalupník« snad mnohem mírnější ve výrazech i v stavbě jednotlivých situací, dokonce i jeho naturalismus je zde opřen o věci a lidi, na něž by Nor mohl třeba prstem ukázat, ale vývojově pro něho neznamená mnoho. Někde dokonce uvidíme zcela zřetelně, jak Nor málo pečoval o svou práci, když se místy dopouští omylů, které by musily jistě zmizet, kdyby autor svou práci pečlivě pročítal a posuzoval. Zdá se, že při psaní této své druhé práce se spoléhal víc na zajímavost a líbivost některých zvláště podaře-

ných partií knihy, které ovšem nemohou stačiti k napsání románu, třebas autor skromně napovídá: »dosud ne román«. Tím by nic nevysvětlil ani neomluvil.

A to jsou jen jeho větší práce, o nichž by se mohlo říci, že je Nor tvořil »svrchovaně vážně«, protože — jak se správně domnívá, spisovatel není »oprávněn střílet si z publika a dělat si z čtenářů blázny různými hračičkami a nicotnostmi . . .« Jenomže Nor si tato svá vlastní slova nevzal mnoho k srdci. Zachovával-li jakýs takýs ohled na čtenáře ve svých třech románech, kde mu nelze nic takového vytknouti, v drobných svých pracích si zato velmi rád střílí z publika a to tak, že nedostatek intuice musí někde jen nahraditi naivním povídáním, které by každý jiný autor z knižního vydání naprosto vyloučil. Ale Nor d ě l á knihy a proto škoda každého archu, myslí si. Nechápe, že něco docela jiného je napsat sloupek o studentech do novin nebo se feuilletonicky vypovídat z dojmů cest po republice, Jugoslavii atd., a něco docela jiného je dělat z toho horempádem knihy. To potom je živnost a jak Nor to dělá, dokonce špatná živnost. Tak to začal »Opilými povídkami« a knížkou povídek »Ztichlýma očima«. Nor o nich řekl, že to byly jen průpravy k jeho románovým obrazům, ale upřímně řečeno, byl to jen začátek něčeho, co jsem už dříve nazval: literárním průmyslem. Nor prostě chtěl být také trochu živ ze svého spisovatelství a to lze chápat. Chudý, jen na sebe sama odkázaný student, potřeboval každou korunku honoráře a to, jak ani jinak nelze, svádělo potom k »tvorbě« za každou cenu. Kde co bylo, všecko se vyhrabalo, trochu se to upravilo a ven s tím! Nejdříve do feuilletonu nějakého deníku nebo kam se jen dalo a potom, když toho bylo víc, honem se z toho udělala kniha, bez ohledu, že její plytký obsah bude autora »Bürkentalu« nadobro kompromitovat. »Povídky o nich«, které Nor vydal letos, nejlépe ukázaly, co se z něho nakonec stalo. To už je takový strašný úpadek, že i ten nejshovívavější soudce musí říci, že Nor všechen svůj talent rozmělnil v drobné feuilletonové šplechty bez paty a hlavy, které se snad jakž takž snesou v efemérní eksistenci denního tisku, ale v knize, kde jsou seřaděny za sebou, jsou dokumentem úpadku nanejvýš odstrašujícím.

Nor slibuje čtvrtý román »Pokolení tápajících«. Snad to už bude skutečný román a možná, že Nor v něm teprve ukáže, co dovede. Bylo by to třeba.

DOBA A LIDÉ

Václav Koenig:

Cizinci a ČSR.

Dopis místo úvodu.

Milý Peroutko,

chystal jsem se právě napsat Vám pro »Přítomnost« několik myšlenek a nápadů, kterými jsem chtěl obrátit pozornost Vašich čtenářů na důležitost jednoho aktuálního zjevu, když tu v »Přítomnosti« vyšel článek, který se obíral alespoň zhruba týmž předmětem a který mi tak potvrdil, že skutečně nadešel čas obírat se tímto zjevem veřejně a budit tak už o něho zájem veřejnosti. Dvě stati p. O. R á d l a, které jste pod názvem »C i z i n e c a P r a h a« otiskl v 26. a 28. čísle a které jsou velmi zajímavé, dotýkají se jedné stránky jevu, který lze souhrnně nazvat »Cizinecký ruch v Československu«, totiž cizineckého ruchu v Praze. Pan Rádl stejně jako já a zajisté jako velmi mnoho našich myslících lidí vidí, že za dnešního zájmu o cestování, jež po válce nabylo neobyčejného rozměru a který zasahuje velmi široké vrstvy všech evropských národů, není u nás všechno tak, jak by mělo být, a hledá, pokud jde o Prahu, příčiny závad i prostředky ku zvýšení cizineckého ruchu. Ačkoli ve mnoha, ba většině věcí bych se s ním shodl, přece na druhé straně je mnoho věcí, se kterými nejen nemohu souhlasit, ale kterým musím plně odporovat, poněvadž bych pokládal za pochybné, aby se z nich činilo jádro otázky. Nemohu se tedy vyhnout tomu, abych s p. Rádlem nepolemisoval, ač úkol, který jsem si vytkl, je širší, než úkol, který si vytkl p. Rádl. Spojuji tedy obé: řeknu, co jsem měl na mysli já a na příslušném místě budu oponovat p. Rádlovi.

I.

Cestování hromadným zjevem.

Nemůže být sporu o tom, že c e s t o v á n í s t a l o s e v p o s l e d n í c h l é t e c h k u l t u r n í p o t ř e b o u v r s t e v m n o h e m š i r š í c h, n e ž t o m u b y l o k d y k o l i p ř e d v á l k o u. Příčiny toho zjevu mohou býti rozličné: válka vyrušila lidi z peciválství, vrhla miliony lidí do vzdálených krajů, mezi jiné lidi a národy; politické přesuny vytvořily mezi jednotlivými národy nové vztahy a mnoho národů přivedly teprve k plnosti života; valutový chaos lákal do »laciných« zemí lidi, kteří pochopili, že za několik grošů své dobré valuty mohou nejen shlédnout cizí kraj, ale ještě provést tam laciné nákupy, a navykl je tak cestování; móda přispěla k tomu rovněž nemálo — a tak dále. Ať však příčiny jsou sebe pestřejší a smysl cestování sebe lepší nebo horší, tolik je zřejmo, že je to zjev, který zasáhl všechny kultivovanější země, že je to zjev pro dnešní dobu charakteristický a že lze počítati s tím, že cestování, turistika po cizích zemích stala se potřebou moderního člověka nejen vyšších nebo intelektuálních vrstev (jak tomu bylo dříve), nýbrž i velmi širokých vrstev středních, jež se dříve spokojovaly laciným »letním bytem« nebo náhodným prázdninovým osvěžením. Tak cestujeme dnes my — se všemi komickými nebo i trapnými dodatky, pro které Lidovky našly výraz »naši v cizině«, jenž nabyl už své ironické příchuti. Ale necestujeme tak jen my. Podobně cestují dnes se všemi těmi dodatky, přídatky a přívěsky Američané, Angličané, Němci, ba i šetrní Francouzi středních vrstev. Je to velký a kulturně přes všechny naznačené stinné stránky významný zjev, který nabývá již rázu vzájemného a který stává se důležitým i n á r o d o h o s p o d á ř s k y. Cestovatelský pohyb nejde již jen do zemí vysloveně turistických, ale zasahuje i naši zemi. Musíme si uvědomit jeho důležitost a hledět ve svém vlastním zájmu vytěžit z něho co nejvíce. Ne vyssát, využít, ale získat z něho trvalý příliv cizinců do našich krajů s jejich penězi, které poplynou především do kapes našeho živnostnictva, udržet a zvýšit zájem ciziny o cestování u nás, učinit je cizincům příjemným. Tento zájem hospodářský je větší, než zájem propagační, na který jsme tak citliví, a pro ty, kdo z něho mají prospěch, pochopitelnější. A tu jde o to uvědomit si především, c o u n á s m ů ž e m e cizincům ukázat, čím je z toho, co u nás máme d a-

ného a organického, můžeme upoutat, vyvodit z toho poučení a přičinit se, aby se to cizincům usnadnilo nalézt a příjemně vychutnat. Musíme při tom ovšem míti na mysli také, kdo k nám většinou jede a pojede a jaké jsou zájmy tohoto hromadného cestovatele. A tu se nemohu už teď zdržet poznámky, že jednou z chyb, kterých se mimoděk dopouští p. Rádl, je to, že přehlíží věci dané a organické a chtěl by, aby se u nás ujaly nové prostředky, které po mém soudu byly by umělé, neorganické a proto předem odsouzené k nezdaru. Ale o tom později.

II.

Nový druh turisty.

Jest však ještě jedna speciální odrůda moderního cestování, která je novinkou posledních let a je teprve na začátku svého vývoje, která však nabývá neobyčejné důležitosti už tím, že bude mít pronikavý vliv na utváření celého života člověka XX. století a do značné míry může způsobit převrat v celém dosavadním vývoji. Je to cestování autem. Automobilová turistika je zjev poněkud odlišný od onoho, o kterém mluvíme v předešlém odstavci. Cestovatelé, o nichž mluvíme tam, jsou převážně cestovatelé, kteří své cesty konají vlakem. Jsou vázáni na jízdní řády a v našich poměrech budou je zajímat převážně města, lázně, nanejvýš pak velmi renomované přírodní krásy, dostupné snadno při výletu vlakem, na příklad Macocha. Tito cestovatelé směřují tedy hlavně do lázní a do velkých měst, z nichž bude je zajímat především Praha. Turistika automobilová má poněkud jinou povahu. Cestující automobilista, užívající svého vlastního vozidla, je člověk, který chce jet dobrou silnicí a příjemnou krajinou a poněvadž je to člověk nezávislý na jízdních řádech, dovede velmi snadno změnit svůj program, zůstat na místě, kde se mu líbí, odjet odtamtud, kde se mu nelíbí; jsa člověk (dnes i u nás a většinou v celé Evropě) z těch, kdo nemusí zrovna počítat s každým haléřem, chce především jedno: pohodlí a příjemný pobyt tam, kde se zastaví a velmi často zastaví se právě tam, kde se mu líbí krajina nebo něco, co má pro něho zájem, třebas v nijak velikém, živém a známém místě. Při obecném rozmachu automobilismu je na snadě, že silnice vrací se ke své staré slávě a že v nové formě ožije i tak zvané »zájezdní hostinství«.

Na prvý pohled zdá se autoturistika malou složkou v cestovatelském hnutí, ale není tomu tak. Před nedávnem upozornil jeden říšskoněmecký list, že právě v letošní sezoně lze očekávat neobyčejně prudký vzestup automobilové turistiky a na základě srovnávacích číslic dospěl k závěru, že v poměrně krátké době vypravuje se na turistické jízdy asi 150.000 automobilů, nepočítajíc v to desetitisíce motocyklů. To znamená, že v letní sezoně vypravuje se na cesty motorovými vozidly v Německu 400 až 500 tisíc osob. List dále vypočítává, jaké jsou asi průměrné denní výlohy skromného automobilisty a dospívá k závěru, že v autoturistické sezoně činí výlohy těchto osob úhrnem asi 45 milionů marek, což znamená (ovšem že jen ve valutárním převodu) asi 360 milionů korun. Není to ovšem ani zdaleka tolik, jako ve Spojených státech, kde autoturistiky se letos účastní asi 40 milionů automobilistů, jejichž celkové výdaje činí závratnou číslici 3 miliard dolarů. Je pochopitelné, že v Německu nemůže dnes ještě být autoturistika úměrna severoamerické, a že ani v Československu nemůže být úměrná německé, ale přec zjev sám při vzestupu automobilismu u nás, který je nejprudší v Evropě, slibuje v příštích létech zasáhnouti velmi významně i u nás a při tom v závislosti na tom, jak se budou lepšit naše silnice, nutno počítat s velkým přílivem automobilových turistů z Německa, jak se to z části projevuje již letos. A jestliže německý list upozorňuje, že »automobilismus znamená tedy také v Německu vzrůstající měrou pro každou obec a pro každou část země obchodní aktivum vysokého stupně«, je čas upozornit na to také u nás a burcovat naše lidi z lhostejnosti k zájmu o tento nový a tak výnosný zjev ve světové dopravě.

Jinou odrůdou automobilové turistiky, které se v tomto případě účastní neautomobilisté, je cestování autocary. Je to věc velmi důležitá a všimneme si jí později.

III.

Něco o návštěvnících z ciziny.

S kým můžeme tedy počítati, respektive koho máme se snažit získat pro cestování do Československa? Je na snadě, že hromadný příliv cizinců lze očekávati ještě na dlouho z Německa, jakožto země sousední s vysokou valutou, pro jejíhož obyvatele je pobyt v Československu alespoň poměrně laciný. To samo vede k určitým poučkám o zdvořilosti k německému cizinci. Minulá léta vyvrátila již Německu pověrečnou obavu, že bude v Čechách insultován, když promluví slovo německy, a to působilo v Německu velmi dobře. Ale přes to může se německému cizinci velmi snadno stát, že se setká s mírnějšími projevy šovinismu. Uvedu jeden velmi křiklavý případ. Loni přihodilo se jedné cizí letecké společnosti na československém území letecké neštěstí, při kterém byla těžce a velmi bolestivě zraněna jedna dáma z cestujících, Němka. Byla dopravena do Prahy na českou kliniku. Ležela tam dlouho, ale nemohla se domluvit svou mateřštinou s ošetřovatelkou; česky ovšem neuměla. Jsouc dostatečně zámožná, požádala tedy, aby jí na její náklad byla dána ošetřovatelka mluvící německy, což však přednosta kliniky naprosto odmítl učinit. Českost kliniky byla tímto hrdinným činem zachráněna; humanita byla vlasteneckým dána ve psí. Je to ovšem křiklavý, výjimečný případ, ale ukazuje, že i k cizinci-Němci vyskytá se nesnášelivost i ve vysoce intelektuálních a vzdělaných vrstvách, která je tím křiklavější, jestliže ji projevuje lékař k nemocné. Ale normálně nemusí se cestující Němec obávat nějakých zvláštních nepříjemností, ale ponese vždy těžce, jestliže vycítí, že se mu na německou otázku nedává odpověď nikoli proto, že by otázaný nerozuměl německy, ale úmyslně. Neochota se vycítí ihned. Stává se velmi často na pražské tramvaji, že nastoupí Němec, velmi rozpačitě se rozhlíží a konečně si dodá odvahy a otáže se tiše průvodčího; ve většině případů je pak na rozpacích průvodčí, protože rozumí sice tazateli, mohl by mu dát alespoň lámanou odpověď, ale zřejmě se bojí, že by mu někdo z obecenstva za německou odpověď vynadal nebo že by se o tom vyskytla lokálka v některém vlasteneckém večerníku. Ne tedy zrovna nepříjemnost, ale nepříjemný pocit nevítaného hosta.

Nelze říci, že by se říšští Němci chovali u nás provokativně, ale náš pivní vlastenec má stále strach, aby si nedal líbit nějakou »provokaci«, zapomínaje na to, že »bývali Čechové«, kteří nejen »válčili, zpívali«, ale chlubili se také svatou zásadou: »host do domu, Bůh do domu«. Četl jsem nedávno v kterémsi nacionálním časopise noticku, ve které se vyprávělo asi toto: kterýsi našinec, jenž si vyjel k moři do Německa, vztyčil na svém stanu na pláži československou vlajku; jakýsi německý nadvlastenec cítil se tím uražen, vlajku strhl a Čechovi hrubě vynadal. Čech si stěžoval úřadům na potupení vlajky a druhého dne vlajku na svém stanu opět vztyčil; většina lázeňských hostí byla však ze slušných snášelivých lidí, kteří nesouhlasili s počínáním svého zuřivého sourodáka, a tu opětné vztyčení československé vlajky doprovodila potleskem. Napadlo mi při čtení této zprávy, co by se asi stalo u nás, kdyby některému říšskému Němci napadlo vztyčit někde u nás říšskoněmeckou vlajku; rozhodně by to byla ihned »neslýchaná provokace« a úřady by byly volány nikoli na ochranu vlajky, ale proti ní a politický úřad dotyčného místa by asi dostal ve vlasteneckých novinách vyčiněno zle za to, že proti německé provokaci nezakročil. Nevím, zda onen list, který zmíněnou zprávu otiskl, pokládal československou vlajku vztyčenou soukromě na německé pláži také za provokaci, ale v každém případě zaznamenal onen potlesk s potěšením. Odhodlal by se však někdo u nás k takovému potlesku? Sotva — a přece jsme my lepší než Němci! Jak zahanbující je pro nás ten německý potlesk československé vlajce! Odchyluji se však od svého tématu. Chtěl jsem jen ukázat na to, že gros německých cestujících u nás neprovokuje, nejde sem urážet národní cítění Čechů a zaslouží si slušného, zdvořilého poměru jako každý jiný cizinec, ne-li z pocitu slušnosti, tedy alespoň ze střízlivého vědomí, že tito návštěvníci přinášejí peníze našim lidem a že kus německého výdělku plyne tak i do české kapsy.

Němečtí návštěvníci rozpadají se na uvedené již skupiny: autoturisty, které ponecháme zatím stranou, a prosté cestující, kteří přijíždějí vlakem. Stačí si všímat cizích typů, jež se u nás objevují a dospějeme brzy k poznání, že většinu německých cestujících tvoří drobní lidé středního stavu; znamená to, že to nejsou cestovatelé, kteří chtí vyhazovat peníze a potrpí si na lesk a přepych. Budou vyhledávat střední hotely a restaurace, prohlédnou si to, co je dostupno bez přílišných výdajů a co jim bude nabídnuto ke spatření, večer neztráví v drahých zábavních podnicích, ale pochůzkami po místě, prohlížením výkladů a příjemným posezením v restauraci nebo kavárně, kde mohou slyšet pokud možno běžnou hudbu. Jsou to lidé, kteří si vydělali své peníze poctivě a ne lehce a proto přinášejí výdělek také solidní, který plyne do kapsy živnostníkům a podnikům neluxusním, počítajícím také s obyčejným ziskem. Proto je to výdělek velmi solidní a zájmem těch, kdo takto vydělávají svůj zisk, je, aby zjev ten nabyl co největších rozměrů. Takový je hromadný návštěvník z Německa a to třeba si uvědomit, protože tento návštěvník může přinášet nejtrvalejší příjmy.

Náhodnější jsou již návštěvníci z jiných zemí, Američané, jezdící v hromadných výpravách po Evropě a užívající, jak se říká, »o sto šest« volnosti neprohibiční Evropy, solidní angličtí měšťané, navštěvující všechno, co se sluší vidět, posléze individuálněji vystupující Francouzové ze střední inteligence, kteří mají zájmy velmi rozličné. Ostatní návštěvníci jsou ojedinělí.

Všichni tito hromadní cestovatelé — jedině snad s výjimkou Američanů — nejezdí k nám na cesty za účelem všelikých rozkoší, nýbrž aby něco viděli a poznali. Jsouce většinou ze středních vrstev neutrácejí zbytečně a nemají ve svém celku také kapriciosních nároků, jaké se uplatňují v krajích, kam si lidé jedou vyhodit z kopýtka. Uvědomíme-li si to, dospějeme také k poznání, co jim možno u nás nabídnout a jak se o má nabídnout. Ale to je již samostatná kapitola.

Eda Cenek:

Humor ve vojsku.

Inteligenta už nechme na pokoji; celá ta polemika v »Přítomnosti« měla nesporný vliv, protože školy se změnily, učitelé už jsou na vojně onačejší. »Přítomnost« způsobila hodně, to potvrdí všichni noví inteligenti, kteří zase přišli do důstojnických škol. Samozřejmě, závady jsou i dnes, ale je vůle a chuť k nápravě.

Každý stav má svůj humor, své vtipy, svůj ráz; ovšem, že vojsko nezůstane pozadu; chlapci na stráži, ve službě mají nadbytek času a ten věnují veršování, opisování písniček, vzpomínkám a třeba i pláči. Že ty verše nejsou jemňounké jako dámské prádýlko, je jisté, má látku režnou, kaliko, řeže to a pálí a píchá, takže kluk napíše prvou stránku svých básníček:

Dieses Büchlein hier zu lesen
ist verboten zarten Wesen:
Lesen darfs nur ein Soldat,
der starke Nerven hat.

Chci to připomenout i čtenářům, ale neobávám se, že se odvrátí; politika možná nám dává ještě hrubší látku než vojna, i když se sprosťákovi říká »jako zupák«. — Ano takový popěvek je mírný, ale když se říká v ráži a v kuráži, má do sebe břitkosti dost:

Já jsem fláma, ty si fláma,
my sme oba lumpy;
když nebylo peněz dost,
chlastaly sme s pumpy.

Zřejmě nečiní podstatných rozdílů mezi **i** a **y**, ale rým zní, a proto se vtip ujme jako v kuloárech. Ale Němec, co měl tu výzvu k čtenáři, neupozorňoval zbytečně:

Der kleine Unterschied.

Betrachtet man von allen Seiten,
so zeigt sich ziemlich klar und hell:
Hunde und Soldaten, sie laufen parallel.
Abrichten und dressieren, so ist des Hundes Unterricht,
beim Soldaten exercieren ein Unterschied ist nicht.
Ein einziger nur lässt sich finden:
Der Hund hat nur einen Herr',
von dem er lässt sich schinden und sonst von keinem mehr.
Der Soldat aber, der arme Sünder,
das allerelendste Menschenkind, hat so viel Herrn und Schinder,
als Flöh auf einem Hunde sind.

Nepopírám, že to je básnička hrubšího kalibru, ale člověk je jistě napíše, když dostane rozkaz od jednoho, dělá to, přijde rozkaz od druhého a musí nechat práci stát a vyhovět rozkazu druhému — a první zavře pracovníka

pět dnů po službě. Ovšem, všem pánům nelze sloužit, ale všichni pánové smějí zavírat. Zavřen být, toť ukrácení času; hle:

Na vojně požíváš časy,
něco kasárníka, něco basy,
ráno do šálku černou kávu,
v poledne to není k žrádlu.
Večer sedneš na kufr svůj
a voláš »kde domov můj«. —

Nebo ironický posměšek hned z toho:

Jsem nešťasten, nač je mi déle žíti,
raději vezmu nůž —
a chleba ukrojím si už.

Ale kasárník, po službě, to nejsou hojně užívané tresty; vůbec dnes už si i hloupý Honza uvědomí, že dělat dobrotu je na vojně nejlepší; hlavou zdi neprorazíš, významu to nemá, dobrota nic nestojí, a sem tam něco, to už jsou nenapravitelní darebáci, a aby se udržela disciplina, potrestá se jednou za čas přísnějším trestem menší poklesek. Hlavní věcí vojáka je láska, dívka, nejdražší Mařenka. Chlapec sní o ní všude kam přijde, vzpomíná v pondělí, co krásného s ní prožil v neděli a do zápisníčku si píše:

Ta pusa vojenská je ze všech nejsladší,
proto každá panenka vojáka nejradší,
ta pusa vojenská, ta jenom mlaskne,
když voják přivine, ženská v kříži praskne.

Jiný v pondělí na stráži vzpomíná se vztekem:

Spatřil jsem ve snách dívčinu, líbám její líc,
ta jako jarní květinu, k srdci ji vinu víc,
na rty tisknu jí předlouhý polibek.
V tom se však probudím, mám hrozný vztek,
všude cítím moc potu.
Místo anděla ve snu,
líbám komisní botu.

Ten třetí je v lásce jako Shakespeare; všesvětovou definici vynalézá:

Láska jsou magnetické silokřivky, které protínají poklopec a srdce dvou kuchařek.

Napsal R. P. na Hlavní stráži.

Z lásky ve velkých posádkách bývají smutné zkušenosti, i když na záchodech jsou profylaxe. Taková památka se musí léčit radikálně a má-li člověk trochu politického rozhledu, třeba jenom z povídání, plyne pak v čekárně ošetřovny z péra, nebo křídou na vratech, samočinně povídání o mezinárodní zápletce:

Mezinárodní zápletka je, když Polák s Američankou v německém hotelu při čínském čaji na perském koberci s belgickým přehozem s ruskou kožešinou pod japonským deštníkem za španělskou stěnou při indiánském foxtrotu českého gramofonu dostane s francouzskou specialitou tureckou muziku...

Trochu hrubší kalibr, ale kanonýr zvyká na vše. Viz první básničku.

Ten člověk při nejmenším za dobrý nápad měl by dostat jeden týden hodinu přes večerku. Někteří Němci jsou delikátnější; jeden odmítá svědky:

Was man aus Liebe tut
geht noch einmal so gut,
was man aus Liebe getan,
geht niemandem was an!

I každý oddíl má svůj povzdech, každý odbor hořekuje nad svým údělem. U spojčety našel jsem vtipálka:

Morsée.

Že byl Morse velký hlupák,
to vám poví každý z nás,
protože ty jeho značky
musím znát jako otčenáš.

Každodenně po obědě,
ať nám lépe vytráví,
bzučí nám ten jeho vergl
až nás řádně otráví.

Jenom třeba chytat
jenom samé ti tá tá,
my jsme ale jako buci,
radši chytnem děvčata!

Některý dobrák i přesto, že dostane zlé, odmění se aspoň ve vzpomínce dobře; hodná dušička, pomyslíte si, když veršíky dočtete a chlapce politujete. Ono na vojně je záhodno některé politovat, protože někdy smůla sedne si i na hodného člověka a stráž dostává třeba sedm neděl po sobě. Povinnost, musí to být, a když ještě při nepříjemnosti je příjemná pochvala rotmistra, vděčnost je na světě.

Propustka.

Dnes je zase neděle,
avšak nijak vesele,
vzpomínky rojí se hojně,
neb žijem na vojně
a to ještě více zaráží,
že dnes tvrdneš na stráži,
a to dnes za to máš,
že o propustku si požádáš
a místo ní dostal jsi stráž,
na ty věci byl mistr
náš pan rotmistr,
ale my ho rádi máme,
proto mu to nezazlíváme.

Peníze a voják je zvláštní kapitola. O peníze je vždy nouze; o žoldu se okamžitě zaplatí všechny dluhy a zase nic nezůstane a tluče se bída dále; půjčuje se znovu, klín se vyráží klínem a proto:

Lustig ist ein Jägersmann,
wenn er schießen kann,
noch lustiger ein Soldat,
wenn er ein paar Kronen hat.

Nebo známější, ne-li úplně známá, je prosba vojáka o peníze. Buď to má v chybě: »Drazí peníze, pošlete mi rodiče« nebo celý dopis:

»Drazí rodiče! To psaní píši v pondělí, dám je na poštu v úterý, abyste ho měli ve středu. Pošlete mi peníze ve čtvrtek, dostanu je v pátek a nebudu muset prodat hodinky v sobotu, abych mohl na flám v neděli.«

A odpověď samozřejmě přijde právě takovým způsobem:

»Milý synu! Dopis psaný v pondělí, daný na poštu v úterý, jsme obdrželi ve středu; žádné peníze nepošlu ve čtvrtek, nýbrž sám přijedu v pátek; v sobotu dostaneš nářez, abys byl hodný v neděli.«

Tyto dva dopisy jsem viděl v němčině, v maďarštině, Polák si jej také přeložil a Rusín z Podkarpatska, když

se naučil psát a když mu řekli smysl jeho, také překládal a psal legraci domů. Některé věci tak se rozšíří, jako by je propagovala zlatá síť, mezi pěchotou právě tak jako u jízdy či dělostřelectva. Kde se chodí na stráž, kde všude se koná služba a je dlouhý čas, tam sedne Muza k vojáčkovi a ten píše a skládá verše. Třeba s růžencem v ruce se modlí vojenský otčenáš, aby mu čas rychleji ubíhal. Čeština není při tom nijak valná, ale podle mého mínění právě to činí tvorbu cennější, původnější, nezkaženou kulturou. Vrchlický by na vojně nedělal takové verše; jistě lepší, ale ručím za to, že by se tolik nelíbily. A nerozšířily by se tak. — Vojenský otčenáš vystihuje všechny myšlenky vojáka v sevřeném řadu. To, co ho těší, co by si přál, z čeho má hrůzu, co nechce, co ho bolí, jak by chtěl změnu, a tak dále. —

Otčenáš, jenž jsi v Brně, přiď k nam do kasaren, abychom neměly tolyk straži, dejž nam aspoň 5 kaček deně a tupl miináš. Neuvef nás v pokušený a do arestu, a zbav nas velkých cvičeni. Chlíb náš vezdejší dej nám lepší a k němu litr piva, všeho rukování nás varuj a všech zbytečných prohlídek, oroduj za nás všecky generály, abychom neměly tolik rukování a popřej nám brského vysloužení. Amen.

Poplach není z příjemných věcí; předně přijde třeba o půlnoci a tu se musí rychle oblékat, všechno naházet do batochu a v nejkratší době nastoupit. Štěstí, že poplach nebývá příliš často. Říkanka by jistě byla říznější:

Fürs Menschenohr der schönste Klang
ist wohl der Nachtigall Gesang,
jedoch die größte Niedertracht
ist ein Alarm um Mitternacht.

Na zavírání a přistižení ve flámu se také vzpomíná:

Až budeš jednou v civili, tu vzpomínku mě dávej, abys v Brně víc nesloužil, toho se vždy varuj, a já si na tebe vzpomenu vždycky jak jsme spolu často zavřeny byly a jak nás patroly po Brně vodily.

Ale z toho zase k vlastenectví. To asi vojáček na stráži náhle si uvědomil, že střeží cenný majetek, pocítil vlastní zodpovědnost — bývá to tak, že v hlavě se rodí cosi velikého a člověk se cítí ohromně důležitý. Není to zlé; myslím, že k tomu by měli být vedeni soustavně. Voják dnes není stroj, který čeká na povel, na zatažení nějaké páky; v moderní válce každý bude muset mít hlavu na svém místě, musí být, řekl bych individualitou, ale cítit kolektivně! Že něco z toho ve vojsku je, dokazují veršíky:

Děvče: Miláčku, proč vojáci v lásce jsou tak nestálí?
Vojáci: Protože vojáci přísahali praporu a ne ženským.

Nebo:

Komu patří vojín?

Duše — Bohu.
Tělo — Republice.
Láska — Rodičům.
Vzpomínka — Bratrům a Sestrám.
Srdce — milence.

Vojenské desatero umí skoro každý zpaměti anebo je má zcela určitě napsáno. Kde je dobrý četař déleslouží, ten nutí vojáky k psaní písniček a vřele doporučuje psát si poznámky, jakýsi deník. Občas i poradí. Tady jistě také pomohl:

I. V jednoho kapitána věřiti budeš.
II. Nevezmeš jméno četaře nadarmo.
III. Pomni, abys den žoldu světil.
IV. Cti otce svého i matku svou, oni tí peníze pošlou.
V. Nezabiješ z nenabité pušky!
VI. Neokradeš kamaráda svého, protože nic nemá.
VII. Nepožádáš dívku, za kterou kamarád chodí.
VIII. Nebudeš se hlásit u raportu, neujdeš jinak kasinu.
IX. Staré dluhy nejsi povinen platit.
X. Nenecháš se nalejt na dva roky.

Sejdou-li se někdy na strážnici v oddělené místnosti »po službě« podařeni chlapci, skládají podobné verše a jelikož nesmějí nic psát, ani kreslit, učí se hned nápadům zpaměti a jako velitel stráže měl jsem již vícekráte příležitost poslouchati voiceband, ne sice E. F. Buriana, ale nezadá mu mnoho. Je požitek naslouchat těmto dvěma říkankám, jež všichni recitují po slabice a jako v obecné škole:

»Vojenský snář.«

Vidět viset knedlík za nohu — slabost,
vidět nováčka cvičit — hrůza,
vidět dostávat peníze — slavnost,
vidět vojáka bez kuchařky — nedbalost,
vidět se »7 tágů po službě« — smutek,
vidět holiti nočník — slabost v nohách,
vidět čistit pantoflem zuby — bolení žaludku,
atd., atd.

Nebo druhá:

Já nižepsány propuščám voj. R. P. ze služby a davam mu podle přetpisu a odmjeny toto řadné vysvětčeni:
Bil pilni — kdiž nemjel co dělat,
bil střidmi — kdiž nemjel peníze,
bil chitrý + při vimluvě u raportu,
bil udatní — v parku mezi děvčati,
bil mravný — když neviděl holki,
bil tichy — když bil v base jako prase.
Timto propuščám voj. na tr. dovolenou.

Zřejmo tedy, že není nouze o humor a vtip mezi chlapci, kteří mají jen a jen obecnou školu; také jsou veselí po svém způsobu, mají své názory a rukama neumělýma, češtinou špatnou píší si do deníku poznámky, aby na dovolené svým děvčatům v lesích a v komůrkách říkali, jako ta vojna vypadá, co na ní kluk viděl a co všechno prožil. Sázím sto proti jedné, že každý se bude chlubit: to jsem já sám složil, když jsem měl myšlenky u tebe.

A děvče bude rádo, že má tak chytrého chlapce.

Takových říkánek je celá spousta; mnohé jsou ilustrovány a nedají se vůbec reprodukovat, jiné jsou přímo pobuřující a vůbec by ven neprošly, protože někdy je vztek vojáka na vojančinu příliš mocný, zejména nevraží se na neschopné, kteří jsou skoro o dva roky v civilu popředu. Ovšem mimo tyto zapsané a kolující říkánky žijí u pluků všelijaké »vejšplechty«, týden dva, podle zdařilosti a podle situace; říkánky žijí od 1. října k 1. říjnu, dědí se, a dále bují, protože ve volných chvílích hlavě zůstanou jenom myšlenky, vzpomínky. A ty hřejí, pálí, vtlačí slzy do očí.

Ten humor není mnohdy humorný v pravém slova smyslu. Je specificky vojenský a nevojáka mu mnohdy nerozumí; každopádně však má do sebe kus samorostlého zdravého koření, protože vychází z prostých duší bez falše, jak přišli z hor a lesů, z vísek a chat. Bylo by pošetilé ubíjet násilně humorné sklony, vyšetřovat pro

nějakou průpovídku, zavírat pro charakterisaci toho či onoho způsobem ostřejším. Každý zpívá jak mu zobák narostl, a ani vrabce nehubíme pro cvrlikání.

Vojsko a pět miliard ročních vydání na ně — z toho by mělo být hodně užitečného kromě pomocných asistencí. Erben prý nasbíral drahokamy mezi lidem; že by mezi vojskem nebyly aspoň jablonecké korálky?

ŽIVOT A INSTITUCE

Dr. Frant. Kočí:

Lze napraviti zločince trestem na svobodě?

I.

Trestné provinění příčetného člověka odhaluje pachatelův nedostatek společenského smýšlení, vládnoucího ve státě v čase, kdy se trestný skutek udál. Společnost jako celek odedávna reagovala veřejně na zlý čin, chtějíc chrániti jak bezpečnost organisovaného celku (samostatnost státu a jeho ústavu), tak právní zájmy občanů (život, osobní bezpečnost, majetek, čest atd.). Způsob této reakce na zločin řídil se vždy dočasným stavem lidské kultury. Reakce středověku na zločin byla beze sporu krutá. Porovnáme-li přístroje určené k tělesným mukám anebo stopy po zazdívání odsouzenců se zařízením kapání vody na hlavu, jaké lze viděti na příklad v brněnském Špilberku, s kobkou moderního vězení, máme před sebou obrovský rozmach pokroku v kultuře za prošlé století.

Společenská reakce na zločin má zásadně dvojí ráz: buďto ráz odvetné spravedlnosti anebo ráz polepšovací. Tyto dva odstíny veřejného trestu odpovídají základnímu posuzování trestní viny a zároveň zdůvodnění práva společnosti jednotlivce za zlý skutek trestati. Pokud se trestný čin přičítal bezvýhradné vině pachatelově, nemohla ani právnická věda žádati nic jiného, než aby rozsah té viny byl pevně zjištěn a aby za ni byl uložen spravedlivý trest; když však theorie bezvýhradné viny zakolísala, začal se aspoň ve vědě obraceti zřetel od viny k osobnosti pachatelově a byl činěn na trestní proces požadavek, aby jím bylo vystiženo nebezpečenství, jaké pachatel v sobě chová pro společnost, a aby trestním nálezem a zařízením k jeho výkonu sloužícími tomuto nebezpečenství bylo čeleno.

Tento vývoj názorů na trestní právo od prava k levu je zcela přirozený. Vědě nemohlo přece ujíti, že v zločinnosti obrážejí se i rozdíly plemenné a podnebné (sklon ke klidu u severana, prudký temperament u obyvatele jižních pásem), že vykonávají na ni silný vliv hromadné zjevy společenské (válka, revoluce), že kolísá s drahotou základních životních potřeb (důkaz statistikou), a že může býti i výsledkem fysiologického založení individua (delikty sexuální, dědičnost zjištěná rodokmeny, nauka Mendelova). A proto lze konstatovati v právní vědě čím dále tím opatrnější definování trestní viny, jakož i ústup od zásady odvetné spravedlnosti a její nahražení zásadou společenské obrany proti zločinu. V učení italského kriminalisty Ferriho je toto stanovisko vyjádřeno asi slovy: Žádejte na provinilci zodpovědnost, nikoli však proto, že je vinen, ale proto, že je členem společnosti organisované na právním základě.

Principu společenské obrany proti zločinu odpovídá přirozeně lépe trest nápravný nežli trest odvetný, poněvadž pouhým dočasným odstraněním zločince není společnost chráněna dokonale; více jí poslouží, jestliže její zařízení mohou zločince vrátit životu zbaveného onoho nedostatku společenského smýšlení, který se mu stal osudným. Provinilce napravit a postavit ho na koleje dalšího pravidelného vývoje, to je společensky účelnější, než provést na něm odvetu za zlo, které svým činem způsobil.

Již ústava státu Indiany z r. 1916, jednoho ze Spojených států sev. amerických, vyslovila požadavek, aby »trestní zákoník byl vybudován na zásadách polepšení, nikoli na zásadách odvetné spravedlnosti«. V Německu je připravena osnova zákona o výkonu trestu z r. 1927, která se veskrze podřizuje zásadě nápravy trestem.

U nás prolomil hráz trestu odvetného nejsilněji zákon o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění ze 17. října 1919, který předpokládá schopnost zločincovu napravit se, a chce tohoto cíle dosáhnouti jednak podmínečným vyslovením trestu, jednak podmínečným prominutím jeho části. Také celá osnova našeho nového trestního zákoníka je provanuta dechem nápravy provinilce trestem.

Jde nyní o praktickou otázku: Jaká je dnes — především u nás — možnost nápravy zločincovy trestem na svobodě a jaké má vyhlídky do budoucnosti? A na tuto otázku chci odpověděti.

Aby byl vymezen úkol, je třeba především se tázati: Je možno všecky zločince napravit? Odpověď bude zníti bez váhání záporně.

Pokud zločinnost souvisí s určitými poměry nebo jevy sociálními, nelze očekávati jejího zmírnění bez předchozí nápravy onoho stavu. Potulného cikána nenapraví žádný žalář. Je to sekta lidí hladových, lidí bez existence. Minulou zimu přinesly noviny zprávu, že kdesi z tábora asi třiceti cikánů byli ráno nalezeni jen tři živí, ostatní přes noc pomrzli. Chtěl by někdo za takových poměrů docíliti žalářem, aby cikán nebral rolníku ze stohu v poli slámu, aby nekácel v lese stromy, které se dají káceti jeho prostředky, aby neslídil v obci po vepři a drůbeži? Mám to za nemožné. Cikán se zbaví zločinného charakteru jen trvalým osídlením, návykem k nějaké práci. Stejně nemožnost uspokojiti plně poptávku pracovní a nedostatečná organisace trhu práce mají nepříznivý vliv na zločinnost. Výtka »ať pracuje a nebude potřebí, aby kradl«, nabude teprve tehdy plného oprávnění, až z úřadu práce nebudou bezradně odcházet celé zástupy poptavačů, prodávajících pak se sebe oděv kus za kusem až do úplného vyhladovění.

A kdo by chtěl napravit trestem na svobodě politického provinilce? Je na bíledni, že politických deliktů bude ubývat jen postupem sociálního uspokojení všech lidových vrstev, s postupem vyrovnání mezi národy a státy, s uskutečňováním obecného míru, tak jako s druhé strany s myšlenkovým vyrovnáním v lidstvu, s pochopením pravé demokracie a upuštěním od překotných politických theorií. Nemám za vyloučeno, že by politický vězeň mohl změnit v žaláři své smýšlení; avšak stane-li se tak, bude to jen vnitřním klidem a rozmyslem, nikdy ne vnějším tlakem vězeňského zařízení. Proto sluší trest na svobodě u politického provinilce považovati spíše za veřejný protest proti poku-

sům o násilnou změnu ve vývoji politických poměrů než za prostředek nápravy; s toho hlediska jsou pochopitelny snahy, aby trest politického provinilce byl obmezen na pouhou ztrátu svobody — byť časově odstupňovatelnou — s vyloučením pravidelné vězeňské kázně.

Žalář sotva změní tuláka, člověka s jakousi přírodní touhou po volnosti a s neschopností vytrvat v nějaké práci, méně sympatického občanu, toužícímu po klidu a bezpečnosti, než básníku a malíři. Vězeňská kázeň sama o sobě nic nezmění na člověku se zrůdnými sklony pohlavními, které bezesporně rozvracejí jeho charakter.

Nelze také přehlédnouti, že mezi provinilci je nějaký počet lidí duševně méněcenných a podivínských (psychopathických), jichž nelze napraviti obyčejnými prostředky vězeňskými. Aby se takoví lidé dostali na zákonnou půdu života, k tomu nemůže stačit obyčejná vězeňská kázeň, určená pro lidi normální, k tomu je potřebí péče zvláštní, nejednou též péče psychiatrické.

Je tedy nutno obmeziti základní otázku o nápravě trestem na svobodě přiměřeným zřetelem k tomu, až pokud je to možno. Kde se proti tomu staví jistá vis maior, ať má již kořeny sociální, politické či fysiologické (vrozená disposice), nelze ani od sebe lépe uzpůsobeného výkonu trestu na svobodě očekávati pronikavých výsledků. Žalářem lze napravovati lidi nespoutané poměry, jež jsou s to úplně ovládnouti člověkovu psychu, lidi nespoutané časově protichůdnou ideologií politickou, a lidi normální. Provinilce napravitelné dlužno pak ještě děliti na provinilce příležitostné a provinilce povahové, má-li býti věc správně posouzena.

Příležitostní provinilci jsou oni lidé, kteří se dopustili trestného činu z nahodilé nouze, nebo jsouce k němu svedeni příležitostí či strženi prudkým hnutím mysli, tedy za okolností, za kterých je poklesek i u člověka průměrné mravní odolnosti ne-li omluvitelný, tož alespoň pochopitelný. Jejich činy mohou býti zevně stejně těžkými zločiny, jako drobnými přestupky. Manžel, který vraždí v nejvyšším rozčilení nevěrnou ženu, je provinilcem právě tak příležitostným, jako drobný zloděj dřeva z lesa.

Náprava trestem u takovýchto lidí je vlastně bezpředmětna. Jeť někdy na první pohleď zřejmo, že by se takový provinilec podruhé i bez žaláře trestného skutku nedopustil, poněvadž v něm není nižádná zloba zakořeněna, jindy, že by jej opakoval, kdyby se ocitl znovu v tak obtížné situaci, která na něm protizákonné rozhodnutí vynutila. Vězeňská práce mohla by se v takových případech obmeziti na ochranu před nákazou od vězňů jiných, před mravním otupením a před citovým rozvratem, který snadno zachvátí vězně s vyvinutým smyslem pro občanskou čest, jenž se necítí ve vězení doma. Proto zákon o podmíněném odsouzení je netoliko dobrodiním pro příležitostné provinilce, nýbrž i účelnou ochranou proti hlubšímu mravnímu poklesu individua, a může se i společensky vypláceti, je-li ho dobře používáno.

K snažšímu pochopení stůjž zde příklad. Kdysi před poslední válkou byl odsouzen zachovalý rolnický syn na 3 měsíce do žaláře, poněvadž v hádce udeřil starou ženu do tváře, při čemž jí praskla v tom věku již křehká lícní kost. Zmateční stížnost nic nepomohla, odsouzený měl nastoupit svůj trest 3 měsíců žaláře za těžké ublížení na těle, ale nesnesl toho; sáhl si na život. Zákon o podmíněném odsouzení by ho dnes před těmito se společenského hlediska nežádoucími důsledky nerozvážnosti ochránil. Nelze ovšem zapomenout, že podmíněné odsouzení je přípustno podle zákona toliko při trestech do jednoho roku.

Jinak má se věc se zločinci povahovými, lidmi, kteří jsou charakterově pro zločin disponováni. Takového zločince lze poznati z nízkého smýšlení, které se jeho skutkem projevuje; tak tomu je na příklad, když čin je spáchán z hrubé zištnosti (kasař), zahálčivosti, zlomyslnosti, nestoudnosti, surovosti a podobně. Nejde tu o to, zkoumati příčiny tohoto mentálního stavu individua. Snad bude tu jednou vrozená slabost mravního citu, jindy zanedbaná výchova, primitivnost, nekulturnost, svod špatným prostředím, v němž se individuum vyvíjelo, a jiné podobné příčiny, s hlediska společenského hodné uvážení. Zde stojíme před skutečností asociálního člověka, chovajícího v sobě stálé nebezpečenství zločinu, ať jde o individuum se zakrslým citem zodpovědnosti, nebo individuum uvyklé z pohodlnosti a netečnosti hledati uspokojení svých potřeb nezákonnou cestou, či o rafinovaného zločince, hledajícího snadnou a výnosnou existenci v životě zločinném. A také tu má se v zájmu společnosti státi vážný pokus o nápravu zločincovu žalářem.

Z toho, co bylo předesláno, je zřejmo, že tu jde o individua velmi různých vlastností charakterových, nehledíc ani k rozdílnostem v tělesném stavu, o nichž jsem se nezmínil; a nebude nesnadno pochopiti, že nápravná práce není s takovými lidmi snadná.

První podmínkou možnosti nápravy takového individua trestem na svobodě jest, aby bylo chováno v žaláři takovou dobu, jaká odpovídá síle a trvalosti jeho zločinných sklonů. Ale vezměte si náš dnešní trestní zákon a posuďte: při majetkových deliktech, jichž je ze všech zločinů většina, snad 80%, je pro výši trestu rozhodný v prvé řadě výsledek trestným činem dosažený; do nedávna byla hranicí zločinu krádeže, zpronevěry, podvodu cena 200 Kč toho, co bylo odcizeno, zpronevěřeno nebo lstivě vylákáno, trestní novelou č. 31/29 byla zvýšena tato hranice na desetinásobek, tedy na 2000 Kč. Trestní sazba na takovýto zločin stanovená, není-li zvláštních okolností přitěžujících, jež by odůvodňovaly sazbu vyšší, je žalář od 6 měsíců do 1 roku, a je možno použíti mimořádných práv zmírňovacích, jsou-li tu okolnosti polehčující a může-li se pachatel dovolávati zřetele na svoji nevinnou rodinu, takže v soudní praxi jsou skoro pravidlem za takové majetkové delikty tresty nižší šesti měsíců.

Sama trestní sazba od 6 měsíců do 1 roku poskytuje soudci příliš malé rozpětí, v němž nelze dobře reagovati přiměřeně dlouhým trestem na zločincovu nebezpečnost. Ale i při tom včítá se do trestu vazba vyšetřovací, kterou nelze považovati za rovnocennou vážné vězeňské kázni, takže se nejednou prohlašuje trest vyšetřovací vazbou za odpykaný, aneb se krátkým doplňkem vyšetřovací vazby odpykává.

Nemohu se tajiti přesvědčením, že krátké tresty, vykonávané ve věznicích při sborových soudech uvedeným způsobem, jsou při dnešním zařízení těchto ústavů pro otázku nápravy provinilcovy zcela bezvýznamné (nemluvě o účincích opačných). Není tomu tak snad jen u nás. Německý vězeňský ředitel Jiří Stammer poukázal již ve své předválečné studii o vězeňství ame-

rickém na podstatný rozdíl, jaký existuje i ve Spojených státech mezi soudními věznicemi a samostatnými trestními ústavy. Ústavy pro stát v podstatě pasivní dotují se podle svého rozsahu, a nelze žádati z příčin hospodárnosti pro malé ústavy stejně nákladného zařízení a úřednického aparátu, jako pro ústavy velké. Proto lze se nadíti při krátkých trestech, které se odbývají ve věznicích sborových soudů, jistého příznivého vlivu na smýšlení provinilcovo jen tehdy, když budou při jinaké dobré organisaci věznice vykonávány v samovazbě (isolaci).

Frances Anne Allen:

Ženská moda se nemění.

Ač je to neuvěřitelné, přece je nesporná skutečnost, že bývaly doby, kdy ženská moda se neměnila každou sezonu. Dnešní žena dovede těžko pochopit, že jedna a táž moda trvala dvacet let, jako na příklad v letech 1800 až 1820, kdy podle vzoru Madame Récamierové celý vzdělaný svět ženský favorisoval řecké linie. Běžná toileta se podobala trochu našim dnešním nočním úborům a dámy na ulicích vypadaly, jako kdyby je překvapil v nočních hodinách požár a ony utekly v poslední chvíli, vzavše s sebou jen to nejnutnější. Madame Récamierová ráda lenošila a moda, kterou prosadila, byla dobře přizpůsobena lenošení. Režim Madame Récamierové trval dvacet let, ale jeho vliv se pamatoval ještě později, až do roku 1837, kdy na anglický trůn dosedla královna Victorie, která, jak známo, byla poněkud tělnatá a k vůli ní vznikla moda, která halila formy těla přebytkem různých vycpávek, příkras a ozdob, v nichž nešťastné tělo trčelo až do roku 1909.

Pod svou objemnou, rozvlněnou sukní nosila tehdejší dáma tři spodničky — jednu flanelovou, druhou z těžkého moiré a třetí z tuhého hedvábí. Pod nimi těžké spodky a další nezbytnou částí toilety byla šněrovačka, která držela dlouho ženy v babylonském zajetí. Pod ohromnou sukní vykukovaly ohavné boty a proužkované punčochy, na hlavě seděl komický klobouček. Jak se tehdy mohli muži do žen zamilovat, zůstává hádankou. Victoriánské sukně potrvaly až do roku 1875. Změna, která pak nastala, vyznačovala se tím, že sukně byla napřed poněkud ubrána a její plnost zůstala jen vzadu. V roce 1881 nějaká zvrácená duše vynalezla honzík, který brzo vyrostl ze skromných rozměrů na karnýrovanou obludu. Pak se dostavilo enormní zvětšení rukávů, které krejčí okraškolovali krajkami a jinými ozdobami, zvětšujícími jejich rozměry. Oblíbené barvy byla křiklavá zeleň, červeň a purpur.

Musil to být smutný okamžik pro tvůrce mody, když si uvědomili, že prostý mechanický vynález, který neměl se světem mody nic společného, byl příčinou úpadku honzíku a jeho záhuby. Skromný velociped, nyní opovrhovaný, byl příčinou, proč bylo nutno odstranit honzík. Velocipedu by měl být postaven zlatý pomník, právě tak jako vaně. Musíme si uvědomit, byť i s nechutí, že svět v oněch letech nevoněl příliš krásně. Koupání nebylo tehdy v modě. S jízdou na velocipedu se dostavila nutnost koupat se a tak se stal bicykl otcem našeho zdravého pokolení. Místo honzíku začly se uplatňovat ženské dvoudílné sukně ve způsobu nohavic, karnýrované kabátky a směšné plstěné klobouky. Kolem roku 1900, kdy zemřela královna Victorie, nastala úplná revoluce v dámské toiletě. Tato revoluce trvala třiadvacet let, mody se měnily každý rok a krejčí přicházeli skorem denně s novými návrhy a modely.

V roce 1900 začly madame nosit karnýrované, lemované a nabírané zvonovité sukně a blůzu s úzkými rukávy, která sahala vysoko ke krku. V roce 1901 vypustily dámy blůzu z jejich zakotvení, takže blůza vlála několik centimetrů nad a pod pasem. Na hlavách se objevily ohromné klobouky, na něž doplácely hlavně pštrosi, jejichž pera byla význačnou ozdobou klobouku. Když se kráska z roku 1903 blížila k rohu ulice, bylo nejdříve vidět její klobouk, pak následovala blůza a za ní konečně dáma, vlekoucí za sebou vlečku. V roce 1905 objevila se separátní blůza a sukně, rukáv se nafoukl nad lokty a krajkované pouzdro pokrylo ruku od lokte dolů. V roce 1906 dámy silně zkrátily vlečku a zjednodušily oblek. V roce 1908 se objevila nepořádná, převislá linie ramenní, dámy rozpáraly záhyby na sukních a dovolily jim, aby se vznesly dva centimetry od země.

Pak přišla náhlá změna. Zmizelo lemování, pryžování, záhyby. Po sedmdesáti letech ukázala se opět pod šatstvem forma ženského těla. Pánové si nasadili skřipce a dívali se na věci, které viděli jen nejstarší z nich. Pak přišel rok 1914. V tomto roce se staly dvě světodějné události. Každý ví, že tehdy začla světová válka, ale málokdo se již pamatuje na skutečnost, že tehdy se začly nosit krátké sukně. Lépe řečeno, tehdy poprvé se v novém věku objevila na světle božím ženská noha, až dosud cudně zakrývaná sukní. Před rokem 1914 se ženy vláčely v nemotorných dlouhých sukních, v nichž se nemohly nikam dostat, v nichž nemohly vstoupit ani do tramvaje, ani do vlaku. Krejčí se pokoušeli všelijak překonat tuto nesnáz. Zkoušeli to s rozparkem, který byl někdy střižen napřed, někdy po straně, ale v obou případech byl nehezký. Úplná emancipace sukní nastala v roce 1915 a 1916, kdy se přestaly dělat rozparky a sukně najednou odskočila dobrých dvacet centimetrů od země. V roce 1917 začly sukně šplhat ještě výš a v roce 1921 již byly nad lýtkem. Puritáni začli kroutit hlavami a naříkali nad zkaženou a požívačnou dobou, která vždy následuje po krutých strádáních války.

V roce 1922 však sukně z čista jasna opět spadly dolů a daly ještě jednou příležitost dívkám s nohami do o vyvolávat nejsladší iluse. V roce 1923 však zvítězily zase krátké sukně, tentokrát definitivně a krok mody se začal zvolňovat. Sukně se vrátila tam, kde ji ženy chtěly mít, zmizely zbytečné záhyby, hrbolky a délky. Nic se nevláčelo a nic se nezahýbalo, kabáty se dělaly tak, aby pokryly tělo od klíční kosti ke kolenům. Po prvé v historii moda nabyla mladistvého rázu. Mikado přispělo velkou měrou k obecnému omládnutí žen a výkřiky obdivu: »Ach, má drahá, vy teď, když máte krátké vlasy, vypadáte o deset let mladší«, způsobily, že tato moda se pevně zaryla do srdcí žen.

Moda byla dost dlouho laskavá k nehezkým ženám. Tlustým pomáhala ukrýt přebytek sádla ve spoustě toiletního materiálu a hubeným dávala možnost tvářit se jako by byly plné. Ale s příchodem Premetova kabátu à la Garçone v roce 1923 stala se štíhlá žena královnou. Namítnete snad, že v anglických zemích byla vždy štíhlost v modě. To je sice pravda, ale to, co se kdysi pokládalo za štíhlost, by dnes neobstálo. Sarah Bernhardtová si často stěžovala, že je příliš hubená. Nemohla ani proto dostat zpočátku angažmá a nosila dlouhé rukávy, aby zakryla hubenost svých rukou. Když se však díváme na její fotografie s moderního hlediska, konstatujeme, že by dnes měla obtíže s angažmá proto, že je příliš silná. Dnes ženy, které mají takové tělesné rozměry jako měla tehdy Sarah Bernhardtová, mačkají se před vchody do ústavů, kde se provádí odtučňovací kúra.

Premetovi ani nenapadlo, že jeho výrobek bude mít takový světový úspěch. Byl to jednoduchý, chlapecký kabát z čer-

ného satinu s bílým límcem a bílými manžetami, který byl nazván podle slavného románu Victora Margueritta. Nosily jej právě tak dámy velkého světa jako dámy z polosvěta, kterým ostatně lépe slušel. K němu se nosily jednoduché plstěné klobouček a kdybyste se podívali na fotografie žen z roku 1923 a 1924, domníváli byste se, že všechny ženy byly tehdy sestry. Dámy však rády ztrácely svou originalitu, jen když se mohly podobat mužům. To trvalo až do té doby, dokud nezjistily, že se jim podobají až příliš. Muži začli se ženami zacházet jako se sobě rovnými prostě proto, že se jim úplně podobaly a galantnost ustupovala poukazu na to, že si to a to mohou udělat samy a že nepotřebují pomoci.

Proto přemýšlely ženy, jak garçonku feminisovat, aniž by ztratily mladistvé vzezření a podařilo se jim to provedením různých o sobě celkem nepatrných změn. V tu dobu nastolily svou vládu také punčochy světlých barev, z nichž největších úspěchů dobyly barvy šedivé a tělové. Každá domácnost získala velikou zásobu hadrů, zhotovených z vyřazených černých a hnědých punčoch. Světlé barvy nejsou zlé, oživují ulice, ale neměly by jich nosit tlusté dámy, neboť jejich nohy v nich vypadají dvakrát tak silné. Příchod světlých barev vyvolal však také zjev, který se nedotýká jen punčoch a o němž bude nutno se zmínit podrobněji.

Od roku 1900 do 1923 byly v modě skutečné změny, nyní změny v modě jsou více méně věcí iluse. Moda se stabilisovala, ale přece jen je nutno, aby ženy měly stále dojem, že nosí něco nového a jiného, jinak nebudou kupovat a krejčí a obchodníci s modním zbožím budou na suchu. Ilusi vyvolávají barvy.

S barvami se tak říkajíc roztrhl pytel. Lidé, kteří vymýšlejí pro ně nová jména, mají stále co dělat. Hádejte, jaké to jsou barvy: garnelle, morisand, liseron, sanka, distanel, daphne, pandora, opera. Nevíte, co to je a tato jména nenajdete v žádném slovníku na světě. Některá zní nějak povědomě, ale liší se naprosto od předmětu, s nímž jsou v nějaké zvukové souvislosti. Zásadou při pojmenování nové barvy je, aby z jejího jména nebylo možno uhodnout jaká vlastně je.

Podobně je tomu s látkami. Každé chvíle slyšíme o nějaké nové látce. Nyní, když ženy jsou spokojeny s mladistvým vzezřením, které jim dává standardisovaná moda, nezbývá než aby výrobci látek přinášeli na trh stále nové věci, jinak by nastala uniformita, které si nepřeji ani ženy, ani krejčí. Není to snadná práce vynalézat nové látky a jistě dá výrobcům mnoho těžkého přemýšlení, než hodí na trh nějaký nový druh hedvábí nebo vlny, který se okamžitě adaptuje pro převládající modu. Naši předkové mohli volit z tohoto chudého výběru látek: kašmíru, merina, alpakové vlny, měnivé dykyty, tenkého bavlněného muselínu, poplinu, drobně rýhovaného barchanu, kalika, šifonu, šalisu, sametu, brokátů, satinů a hedvábí, většinou tuhého. Dnes však jen hedvábný crêpe se rozmnožil v úctyhodnou rodinu: crêpe de Chine je patriarchou jiných druhů crêpů s nejrůznějšími a nejpodivnějšími jmeny: sultana crêpe, crêpe jolie, crêpe romaine, georgette crêpe, canton crêpe, Yo-san crêpe a jiné a jiné.

Také vlněné látky se rozmnožily. Objevila se jména jako crepella, frisca, durana, charmeen, hasha a bolta. Jaká to skvělá výmluva k nákupu toilet z těchto látek! Samet, který byl kdysi pokládán za vhodnou ozdobu tělesných schránek králů, upadl ve vážnosti a zdemokratisoval se. Také on se objevuje v různých přestrojeních, je hladký, ohebný, průsvitný, někdy se batikuje, protkává a mění tak, že by dnešní sametový večerní plášť nepoznal svého přísného předka z let osmdesátých. Rovněž kožišiny jsou dnes vyráběny z daleko většího počtu zvířat než dříve, ovšem moda v nich je úplně jednoduchá a stále stejná. Naše babičky nosily kožišiny liščí, vydří, bobří, tulenní, z perských ovcí, z hranostajů a sobolů. Dnes stěží unikne jakékoliv zvíře, obdařené kožišinou, svému posmrtnému osudu. Máme k výběru, jenž měly již naše babičky, také krtka, jihoamerického bobra, sviště, gazellu, rysa, kunu, mývala, veverku, osla a tak dále. Králičí kůže slouží za imitace pro nejrůznější kožišiny a pomáhají vytvářet nadbytek druhů.

Moda v střevících a botách nikdy nebyla výstřední a to prostě proto, že obuv musí přesně padnout, což drží v mezích fantasii výrobců. Není možno, aby se na botách objevilo něco podobného jako byl kdysi honzík a také není myslitelno, aby moda nařizovala nosit boty o několik čísel větší nebo menší než mají být. Také zde si pomáhá moda rozšířením výběru surovin a pro kůži se chodí nejen k domácím zvířatům, ale také k ještěrkám, krokodilům, různým hadům a jiné havěti. Obuvník také objevil barvy a nemusí se o nic starat, než aby každého roku dal na trh večerní střevíčky v nějaké nové barvě a novém vzorku.

Můžeme být docela spokojeni s formou, kterou na sebe vzaly klobouky. Klobouky, které nosily ženy před mírem, jímž se skončila světová válka, byly většinou nehoráznými hromadami hedvábí, sametu, krajek, květin, umělých třešní a per, které tvořily neforemnou masu a vyznačovaly se nejvíce tím, že se při pohledu na ně plašili koně. Když přišel do mody malý, přilehlý plstěný klobouček, upadla nejdříve industrie, vyrábějící jehlice do klobouků a tak si oddychli muži, kterým nehrozilo již nebezpečí, že jim nějaká kráska na ulici, v tramvaji nebo ve vlaku vypíchne oko. Dnešní žena se nemusí obávat, že nemá klobouk rovně posazen, ale přes to se dívá se setrvačnosti dál do zrcadla. Moda v kloboucích se mění nepatrně a spíše se mění jen ozdůbky na nich.

Jak je vidět, zpomalil se krok mody velmi důkladně. Moda není již jepicovitou věcí, jakou bývala a iluse změny spočívá v tom, do jakých surovin se standardisovaná moda obléká. Je však stále ještě mnoho žen, které s netrpělivostí naslouchají kázáním krejčí a dávají se přesvědčit o tom, že jejich model je úplnou novinkou, ač ve skutečnosti je jen obměnou modelu starého.

VĚDA A PRÁCE

Dr. Jaroslav Hůlka (New York):

Podivnosti v americké medicině.

III.

Adepti doktorské slávy mohou namítnouti, že příklady a vzory zde uvedené spočívají na podvodech a praktikách příliš hrubého zrna, než aby bylo možno se k nim odhodlati bez výčitek anebo aspoň ošizení svědomí. Jde to také elegantněji.

Jeden newyorský pekař, Mr. Ben Lataner, a jeho přítel, pozemkový agent Conolin, založili v roce 1926 něco, co každý, kdo se nevyzná dobře v amerických federálních úřadech, musí považovati za zdravotnické oddělení federální vlády. Jmenuje se to »National Health Service Bureau, Washington, D. C.«.

Skutečné oddělení zdravotnické Spojených států se jmenuje »United States Public Health Service, Washington, D. C.«. Jako tento státní úřad, dělá i podnikavý pekař zdravotnickou propagandu a plní ji insertní část laciných literárních týdeníků a magacinů,

pěstujících krvavou, sensační a pornografickou četbu. Při tom však jeho závod je naprosto »čistý«, neboť má na prodej jen jednu zdravotnickou knihu, a pak zdravotnickou mrkev, zdravotní česnek, zdravotní ředkvičku, zdravotní datle a zdravotní med. Prodávaný spis se jmenuje »Kniha zdraví« čili »Jak léčiti všechny nemoci v abecedním pořádku«.

Zřejmě má náš pekař a spol. ještě jakési pochyby, že je možno dosíci úplného zdraví, i když začneme podle »Knihy zdraví« léčiti své neduhy v abecedním pořádku, protože se v jeho knize dočteme o jeho »Standardní zdravotní kanceláři« v New Yorku na Páté Třídě, kde za 25 dolarů dostaneme úplnou zdravotní prohlídku. Tuto udílí Dr. Hirshberg, který vystudoval na Johns' Hopkins University a přes to se docela nic nestydí, když o něm reklama zaměstnavatelova praví:

»Dejte si poraditi nejlepším odborníkem světa, jak nabýti zdraví, síly, krásy, úspěchu, zdatnosti a to ve svém vlastním domově a bez medikamentů. Dr. Hirshberg je slavný uchvacující řečník, lidské dynamo, který má pro Vás ohromující poselství, je to lidumil, filosof, vědec a badatel.«

Dle tohoto fenomenálního muže jest:

Mrkev: Cenné čistidlo krve a silidlo nervů.

Česnek: Přírodní antisepticum. Jeho antiseptická působnost v těle je mohutnější než jakýkoli jiný umělý desinfekční prostředek.

Ředkvička: Nedocenitelné silidlo.

Med: Zlatý cukr přírody v polotekuté formě.

Datle: Potravina, která dělá nervy tuhé jako ocel a krev zvonivou zdravím.

Evropa: Evropské děti mají zřídka nemocné mandle. Děti divokých a primitivních kmenů nevědí, že takové onemocnění existuje. To je proto, že nepožívají znečištěných pamlsků, vyráběných z dehtových jedů..

Zdá se, že čistý rozum (americký) není dostatečným konkurentem těchto theorií a proto se Prozřetelnost postarala o konkurenta skutečného, obchodního. Jmenuje se »Defensive Diet League in America«. Jejím presidentem je G. E. Harter z Toleda, jinak vydavatel reklamního časopisu pro zubolékařské potřeby.

Jeho liga vydává jeden velký věstník a jeden malý věstník. Velký věstník dostávají lékaři, dentisti, hygienikové a dietetikové. Jsou zváni, aby se stali aktivními členy ligy, poplatek 10 dolarů ročně. Malý věstník dostává laické publikum za předplatné 2 dolarů, k čemuž má každý předplatitel nádavkem právo požádati o jednu poradu v dietní otázce.

Členům ligy je předkládáno k věření:

»Každá nemoc je toxaemie (otrava krve), zaviněná dlouho trvajícím návykem jísti nepravou potravu v nepravý čas a ve špatných kombinacích. ... Kuchyňská sůl nepatří do osvícené diety. Není dobrá k ničemu, podrývá zdraví a kolem padesátého roku zaviní impotenci. Místo soli má se užívati boraxu... Kdo jí třikrát denně, má jít také třikrát denně na stranu... Katarrh nebo hnis znamená přílišné požívání bílkovin. Malarie se dá vyléčiti — kyselým zelím... Záškrt znamená, že dítě je špatně krmeno... Šankr: Placení trestu za dietetickou chybu...«

Při tom má tento dietetický apoštol a zakladatel ligy hluboké výčitky svědomí:

»Ročně umírá půl milionu dětí mezi 6. a 10. rokem, protože jsem jejich rodičům nevyložil vše, co vím o dětské stravě...«

Tak je velká touha v Americe po doktorské slávě, že se najde dost doktorů, kteří zaplatí 10 dolarů, aby mohli býti jmenováni »aktivními členy« této ligy. Tolik, že s řadou dentistů, dietetiků a hygieniků je jich dosti, aby se pro ně vydával zvláštní věstník. Stálo by za pokus, zda by se v Americe obchodně nevyplácelo, vydávat také zvláštní věstník pro idioty. Byla by to třetí konkurence pekaře Latanera.

*

Kdo v Evropě zdárně postupuje po stupínkách doktorské slávy, dostoupí vrcholu, když se stane profesorem na universitě nebo přednostou vědeckého ústavu. Amerika zná ještě jeden stupínek dále. Když vysloužilí profesoři opouštějí stolici, stávají se konsultanty svých bývalých ústavů. Nevěnují se již jejich vedení a správě, ale jsou voláni aktivními profesory a přednosty na porady. I k této karierní špičce lze se v Americe dostati snadno a rychle a mýto na této cestě nadcházkou vybírá zase náš přítel pekař Lataner.

Má totiž ještě jeden podnik — v těchže místnostech v New Yorku a s neméně velkolepým jménem. Jest to »International Health Institute«. Připomíná to velmi blízce světoznámý »International Health Board«, založený Rockefellerem.

Z tohoto institutu přichází starším lékařům po celé Americe velmi uctivé dopisy, které jim sdělují, že po bedlivé úvaze direktorů bylo usneseno je požádati, aby přijali funkci konsultanta mezinárodního zdravotního ústavu pro ten a ten okrsek. Jejich úkolem bude dávati svědomité zdravotní prohlídky členům ústavu, kterými jsou čelní a osvícení laikové, obchodníci, průmyslníci i jejich zaměstnanci. Za to nebudou bráti od členů přímých honorářů, ale členové platí ústavu ročně 37.50 dolarů a konsultant je zároveň akcionářem ústavu, súčastněný na jeho celkovém profitu. Je třeba ovšem, aby si každý konsultant koupil též jeden podíl za pouhých 200 dolarů. Za to má nárok nejen na bohaté dividendy, ale též na titul »Konsultant mezinárodního zdravotního ústavu«.

Jinou poctou, které se dostává vynikajícím americkým lékařům, je členství některé lékařské akademie. Takové členství na příklad v »New York Academy of Medicine« je bedlivě střeženo, dostává se ho jen lékařům s dlouholetou bezúhonnou praxí, kteří se mohou vykázati vědeckou prací a spojením s jinými předními lékařskými ústavy. Akademie má svůj nádherný lékařský dům, velikou knihovnu atd.

Komu se nepoštěstilo dostati členství takové akademie, nemusí ještě nad svou slávou zoufati. Neboť doktor French založil v roce 1925 akademii daleko přístupnější, akademii, do níž akademik vchází v pravém slova smyslu zadním vchodem, neboť jest to »American Academy of Proctology« čili Americká akademie konečníku, otevřená všem, kteří se zajímají o řit, konečník a tlusté střevo. I této akademii vede se asi velmi dobře, neboť velmi záhy vyskytla se konkurence, kterou začal doktor Ch. E. Blanchard pode jménem »Americká Akademie ambulantní proktologie«. Tyto akademie nemají sice svých klubovních domů a svých knihoven, za to však dosti ředitelů, vysoce titulovaných hodnostářů a řadu akademiků, kteří jsou ochotni zaplatit vysoký členský příspěvek, jen aby bylo viděti z jejich podtitulu na navštívence a z diplomu na zdi, že dovedou kurýrovat hémorrhoidy.

*

Zakladatelé podvodných lékařských ústavů mají zpravidla namířeno na publikum, málo obeznámené s cíli, methodami a zásadami skutečné medicinské vědy. Ti, kteří šíří svoje šalebné sítě mezi lékaři samými, hledí vykořisťovati jejich různé lidské nebo odbornické slabé stránky. Zhusta počítají na to, že je zlákají do svého podvodného přediva jako spolupachatele. Sotva kdo si koupí diplom proktologické akademie, aby nevěděl, že se jedná o více méně obratné schema ke zvýšení vlastní prestiže před klientelou. Také konsultanti mezinárodního zdravotního ústavu jsou jistě s poloviny přesvědčeni, že kupují prázdný titul a špatnou akcii, ale počítají, že taková hodnost konsultantská přinese jim větší praxi. Členové Italské Akademie byli pečlivě vybíráni na psychologických předpokladech a proto snad bylo mezi nimi více podvedených než podvodníků. Celkem však je těžko ošidit doktora v jeho vlastním oboru, nechce-li nad vlastním ošizením zamhouřit aspoň jedno oko.

Přece se to však několika ferinům podařilo a to důkladně. Začal to Elisha Perkins se svými traktory, velmi úspěšný byl Friedman se svojí živou vakcinou proti tuberkulose, po něm Abrams s osciloklastem. K těmto třem mušketýrům přidružil se roku 1926 čtvrtý, nejmladší a nejobratnější, Dr. William F. Koch, doktor filosofie a doktor mediciny, bývalý vědecký pracovník v oboru vnitřní sekrece.

Pro svoje působení si vybral vhodné pole: Obor serologie a problém rakoviny. Serologie je mladá věda a proto v mnohém detailu nepříliš známá četným lékařům. Problém rakoviny je velmi rozsáhlý a velmi dosud nejasný a proto se v jeho zášeří dobře loví.

Doktor Koch založil v květnu 1926 »Kochovu nadaci pro rakovinu«. Investice kapitálová musela být jistě veliká, neboť nadace začala vydávat měsíčník, tištěný ve 150.000 exemplářích, který byl zdarma zasílán všem lékařům ve Spojených státech a v Kanadě a právem o sobě hlásal, že je nejrozšířenějším lékařským časopisem světa. Měl sice jen sedm nebo osm spolupracovníků, vesměs lékařů, ale tak psavých, že stačili na vyplnění celého ročníku vědeckými pracemi.

Koch o sobě tvrdí, že objevil příčinu rakoviny a že se mu též podařilo přímo proti příčině postupovati a tak rakovinu vyléčiti. Ve svých pracích navazuje na infekční theorii o rakovině, která má ve vědeckém světě dosti zastanců a také dosti objevitelů různých mikrobů, které prý rakovinu působí. Koch dává všem těmto objevitelům za pravdu a končí spory o to, který z těch několika nalezených mikroorganismů je tím pravým — svým objevem, že se jedná o mikroba polymorfního, to jest mnohotvarého. Ostatně prý se mnoho nezabýval morfologií tohoto organismu, ale spíše jeho chemií. Dovedl prý isolovati toxin, — živočišný jed — produkovaný tím mikrobem, a co více — rozřešil jeho chemickou strukturu, takže ten toxin dovede vyrobiti syntheticky. Našel prý též, jaké změny dělá toxin ve struktuře a chemii živé hmoty a vyrobil látku, kterou se tyto změny dají odstraniti a chemické děje v živé hmotě, zachvácené rakovinou dovede prý tímto svým »synthetickým antitoxinem« uvésti zase na normální míru.

Nuže, je-li to pravda, pak náleží Kochovi uznání celého světa. Ne jen za nalezení prostředku k vyléčení rakoviny, ale za mnoho jiných věcí:

1. Za isolování toxinu, neboť nepodařilo se dosud žádný toxin isolovati v chemicky čisté formě.

2. Za rozřešení chemické formule toxinu, neboť pro žádný toxin jsme dosud chemickou formuli nenašli.

3. Za synthetické vyrobení toxinu. Vyrobiti toxin ve zkoumavce se dosud lékařské vědě nepodařilo.

4. Za vyrobení nového antitoxinu. Dosud známé antitoxiny lze stále ještě spočítati na prstech.

5. Za rozřešení chemické formule antitoxinu, neboť žádný antitoxin neznáme v chemicky čisté formě, natož abychom znali jeho chemickou skladbu.

6. Za vyrobení antitoxinu ve zkoumavce, neboť dosud dovedeme všecky antitoxiny vyráběti jen v žilách živých zvířat.

7. Za rozřešení změn, které dělá toxin v chemii a struktuře živé hmoty. Dosud totiž o tom nevíme skoro nic.

Každý z těchto objevů stačil by sám o sobě k udělení Nobelovy ceny. W. F. Kochovi se této pocty nedostalo jen proto, že z nepochopitelné skromnosti detaily a postup těchto svých prací zavřel do svého tajného archivu. Tím se však nezpronevěřil přísaze Hippokratově, která ho zavazuje dávati objevy lékařské celému lidstvu. On to totiž dělá prostřednictvím svého měsíčníku a nabízí celému severoamerickému lékařstvu svůj synthetický antitoxin proti rakovině.

Jeho antitoxin není tak docela laciný. Kochova nadace potřebuje fondy pro další výzkumy, a proto cena antitoxinu byla stanovena tak, že se má rovnati přibližně honoráři za operaci rakoviny, to jest minimálně 200 dolarů. Chce-li ho však lékař dostati, musí udati majetkové poměry pacientovy, a cena se řídí podle toho.

Kdo se probírá učenými články v Kochově měsíčníku, je hotov uvěřiti, že se Kochovi skutečně podařilo rozluštiti záhadu rakoviny. Zejména není-li právě obeznámen s posledními názory o chemii živé hmoty, s theoriemi a fakty serologickými a s postupem vědeckých výzkumů o rakovině. Jeden bod však by zůstal nevysvětlitelný, kdyby k němu nedal Koch důkladný výklad. Totiž: proč to tajemství o chemickém složení synthetického antitoxinu?

Tomuto výkladu je věnována dobrá polovina každého čísla v podobě nájezdů a útoků na »American Medical Association«, která Kocha smrtelně urazila a to z pouhé žárlivosti na jeho objev. Celá lékařská profese americká se spikla proti němu, neboť mu nepřeje úspěch v otázce, na jejíž rozluštění je vypsána v Americe milionová cena. Koch byl totiž vyzván, aby dal svůj výrobek k přezkoumání a posouzení. Uvolil se, že bude demonstrovat výsledky své léčby na dvanácti případech. Lékařská společnost určila komisi, aby případy sledovala. Komise zjistila, že několik z těch dvanácti případů zemřelo na rakovinu, několik jich zůstalo nezlepšeno, a u několika, které se vyhojily, že se o rakovinu vůbec nejednalo. Koch ovšem polemisuje, že případy nezlepšené jsou vyhojené, případy vyhojené že byly skutečná rakovina (ač to nemůže doložit mikroskopickým vyšetřením) a neúspěch u zemřelých pacientů vykládá tím, že ty případy byly dříve léčeny radiem a Röntgenovými paprsky, kterážto léčba prý ničí účinek jeho antitoxinu, jak prý dodatečně objevil.

Zkrátka dovede svůj objev i svoji při do té míry zašmodrchati, aby v mnohém lékaři vzniklo dosti pochyb o nestranném postupu »American Medical Asso-

ciation« a dosti nadějí, že snad přece jen něco je na Kochových injekcích. Svůj preparát odepřel dáti k chemickému rozboru a vůbec ho nedá z ruky, leč dostane-li na dlaň dvě stě dolarů nebo více. A to se mu při 150.000 lékařů přece jen dosti často podaří. Tak často, že z výtěžku může vydávati a zdarma rozesílati svůj bulletin ve 150.000 exemplářích bez inserce, na pěkném papíře a s pěkným profitem.

Ale i americká lež má krátké nohy. Ve Spojených státech urazí na nich sice daleko, ale ne dlouho. A tak před několika měsíci přestal Kochův měsíčník docházeti. Za to jeden z jeho společníků otevírá v New Yorku radiový institut. Radium je totiž takový vrtkavý element a asi se podstatně změnilo, protože už není tabu, které kazí výsledky synthetického antitoxinu.

*

Koch byl jeden z podvodníků, který neměl vůbec nebo snad jen několik spoluviníků. Kdo objednal pro pacienta Kochovy injekce, mohl mu za ně počítat jen o málo více, než byl Kochův účet. Všichni ostatní měli spoluviníky a jimi byli podvedeni sami. Každý podvod vykořisťoval některou špatnou stránku lidské duše, nebo aspoň její slabost. Byla to touha po zbohatnutí, po slávě, po diplomu, po vyšinutí se snadno a rychle. Jindy to byla mravní kocovina nebo sexuální deprese, která podvod umožnila. Všeho toho je v Americe více, než v kterékoli jiné zemi. Proto také více podvodníků a podvodů. Musíme se jen diviti bystrosti, s jakou tito podnikatelé pronikli do různých tajných zákoutí lidské duše. Američané jsou dobří psychologové. To jim nelze upřít. Zejména praktičtí. To vidíme na jejich reklamě, postavené na psychologických základech. Jenom že v Americe neukládají svoji znalost psychologie do Dostojevského románů. Píší ji do obchodních knih v tučných dolarových cifrách . . .

D O P I S Y

Slovenský problém.

Pelhřimov, 17. července 1929.

Vážený pane redaktore!

Hned, jak jsem četl v Přítomnosti onen slovenský článek páně Štěchův, dostal jsem chuť si do věci také omočiti, ale nejsa literátem, ani člověkem t. zv. vzdělaným, dlouho jsem se ostýchal, a pak jsem se předem těšil na bouři, která bude názorem p. Štěchovým vyvolána. Ponděvadž věc se však vleče jako had, přemohl jsem svoje rozpaky a osměluji se i já přijíti se svou troškou do mlýna. Byl jsem na Slovensku zaměstnán osm let jako úředníček důchodkové kontroly (víte, tak pokřtil blahé paměti pan Rašín finance), a třeba že jsem použil prvé příležitosti, abych opustil slovenské masné hrnce, přec jen si myslím, že jsem za tu dobu poněkud slovenské poměry poznal.

Z celého článku páně Štěchova překvapivě vyrůstá dojem, jak jsme se rychle dovedli zmocniti názorů mocných a silných a jak jsme se vžili do té úlohy, že si ani neuvědomujeme, že používáme týchž důvodů, které měli do nedávna proti nám Němci, totiž kulturní zaostalost, slabost, malost a omezenost kulturních pramenů, jakož i omezenou možnost dokonalého studia v naší řeči. Věru, že nám ta úloha nesluší, zvláště to velkopanské gesto, které nutně muselo na Slovensku vzbuditi rozruch. Jest smutné, že mnoho našinců nedovede se zbaviti onoho povýšeného kulturträgrovství, ono nám nejvíce na Slovensku škodí. Není pochyby, že úplné počeštění Slováků bylo by nám i jim na prospěch, ale patrně Bůh nepřipouští, aby se národnostní poměry tak zjednodušovaly.

V debatě, článkem vyvolané, bylo mnoho řečí, ale nikdo neřekl, že rozhodovati ve věci jsou oprávněni Slováci sami, a že my je n e c h c e m e a nesmíme k ničemu nutiti a můžeme býti zde pouze diváky, ať už rozhodnutí Slováků dopadne jakkoliv. Ovšem, že se tímto politických věcí nijak nedotýkám, to je zcela jiné téma. Jestliže Slováci čtou české knihy, jestliže z nich studují, tím se ještě nepočeští, tak jako my, používajíce německých knih a pramenů (někdy až přespříliš), přece jen jsme se neponěmčili.

Ať už je nám to příjemné nebo není, pravda je, že na Slovensku se nikdo Čechem necítí, a vědomí slovenské národnosti jest velmi živé, ale my můžeme býti úplně spokojeni, jestliže jsou dnes Slováci zachráněni před maďarisací. Nezapomínejme, že dnes jsme nejenom Čechy a Slováky, ale také Čechoslováky (či už s čárkou, nebo bez čárky). Nemluvte proto povýšenecky o slovenčině, je to opravdu krásná řeč, která je skutečně schopna každého vývoje, a nenuťte nikomu češtinu, neboť cítíme-li k ní v srdci lásku, pohrdnutí nejvíce by nás bolelo samé. Debatami, jsou-li Slováci s námi jeden národ, se ničeho nespraví, stejně jako se jimi nedokáže jsoucnost Boha; není (myslím) žádné rozhodující dělítko, kde národnost začíná, a jestliže se Slováci ve své velké většině zvláštním národem cítí, nemáme žádné moci zabrániti, aby jím nebyli, třeba že nás to rmoutí a třeba že v řeči jsou velmi malé rozdíly. Mně aspoň stačilo k dobrému ovládnutí slovenčiny slovem i písmem celých osm neděl, a že jsem se slovensky naučil velmi dobře, poznal jsem z toho, že pak přede mnou na Slovensku nemluvili (jak tam taktně zvykem) maďarsky, domnívajíce se, že jsem také Slovák a tedy nutně maďarsky rozumím. To víte, pro finance to bylo cenné.

Že povaha Slováků je jiná než naše, je známo. Bez urážky, Čech, i když je bohat, je svou povahou a vlastnostmi malý kancelářský ouřada nebo hokynářík, skrbný, s každým haléřem počítající, a žádný z nás nezapře, že jeho tatínek nebo dědeček byl sedlákem. Slovák naproti tomu, vždy je bohatého otce synek, se sklonem k lehčímu životu, kavalírštějšímu s nutnou dávkou maďarského velikášství, i když je to třeba polozlodějský robotník z detvanských Lazů nebo z Michalkovej. Takovými nás udělala výchova a prostředí, a není pochyby, že sloučení obou těchto povah bylo by oběma větvím na prospěch.

Jest pravda, že nás Slováci nemají rádi, ale jen naší vinou a jest jen v naší moci, aby bylo jinak. Samozřejmě jsem ve své funkci na Slovensku nikoho nehladil, a přece mám na tamější pobyt vzpomínky velice pěkné a těšilo mne, když mi před časem můj bývalý domácí napsal: »Boli ste nám ani syn...«

Myslím, že jsem řekl vše, co mi na srdci leželo, a těšilo by mne jen, kdyby to byl k celé debatě epilog. Najde-li můj rozum u Vás, pane redaktore, milosti, můžete jej použíti, ale budu Vám zcela povděčen, když budete škrtat, nejsem mistrem slohu, a pak mnoho řečí vždy a zvláště v této věci škodí.

Vám s veškerou úctou oddaný

Eduard Vošický.

NOVÉ KNIHY

Návštěvníkům Mariánských Lázní. Nejezděte bez naší příručky »Mariánské Lázně«, která Vám poradí ve všem. Každý lázeňský host ji musí znát. — Text český, německý, francouzský a anglický. Podrobná mapa lázní a okolí. V generální komisi naklad. »Orbis« (Praha XII.). Kč 18·—.